

Jonna Leppäharju

Varmuutta varhaiseen vuorovaikutukseen

Koulutusmateriaali vauvan viestinnästä lastensuojelun perhetyöntekijöille

Opinnäytetyö

Kevät 2019

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveystieteiden laitos

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Suuntautumisvaihtoehto:

Tekijä: Jonna Leppäharju

Työn nimi: Varmuutta varhaiseen vuorovaikutukseen – koulutusmateriaali vauvan viestinnästä lastensuojelun perhetyöntekijöille

Ohjaaja: Helena Järvi

Vuosi: 2019

Sivumäärä: 49

Liitteiden lukumäärä:-

Opinnäytetyö on toiminnallinen toteutus, joka on suunnattu lastensuojelun perhetyöntekijöille ja sillä haetaan vauvaperhetyöhön ammatillista kehitystä. Opinnäytetyön tavoite on tuottaa perhetyöntekijöille yksityiskohtaista tietoa, jotta he voisivat tukea ja sanoittaa asiakasperheiden varhaista vuorovaikutusta entistä paremmin. Opinnäytetyö tavoitteena on myös kuvata vauvaperhetyön tärkeyttä ja sen ainutlaatuisia vaikuttamismahdollisuuksia.

Opinnäytetyöhön on koottu vauvan tarpeisiin ja viestintään liittyvät keinot käsittäen vauvan ensimmäiset kolme elinkuukautta. Aihe on rajattu kuvaamaan nimenomaan vauvan viestintää ja merkityksiä, ei niinkään osoittamaan oikeita tapoja vastata viesteihin. Vauvan viestinnän tärkeyden korostamiseksi työssä on perehdytty laajalti kiintymyssuhteen syntyyn ja siihen vaikuttaviin tekijöihin sekä tutkimuksiin vauvahavainnoinnista. Opinnäytetyön lähdemateriaali on peräisin alan ammattikirjallisuudesta, artikkeleista, verkkojulkaisuista sekä tutkimuksista.

Opinnäytetyö koostuu kirjallisesta raportointi osuudesta sekä tuotoksesta eli koulutusmateriaalista. Opinnäytetyössä ei ole varsinaista tutkimusosiota, mutta työssä on tutkiva ja kehittävä ote. Tutkimuksellisuus näkyy tässä opinnäytetyössä myös koulutusmateriaaliin kuvattujen autenttisten vauvan viestintää havainnollistavien videoiden kautta. Konkreettiset videoesimerkit tukevat teoriaa ja tuovat uskottavuutta koulutusmateriaalikonaisuuteen. Työ tekee näkyväksi paljon puhutun varhaisen vuorovaikutuksen vauvan viestinnän osalta. Varhainen vuorovaikutus on tärkeä osa vauvan psyykkistä ja fyysistä kehitystä, mikä puolestaan ilmentää varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen tärkeyttä.

Avainsanat: varhainen vuorovaikutus, kiintymyssuhde, sensitiivisyys, vauvan viestintä, perhetyö, vauvahavainnointi

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Jonna Leppäharju

Title of thesis: Gaining confidence in early interaction – a training material for family workers in child care about the communication of infants

Supervisor: Helena Järvi

Year: 2019

Number of pages: 49

Number of appendices:-

The thesis is a functional implementation, which is targeted at family workers in child protection and it seeks professional development. The purpose of the thesis is to provide family workers detailed information so that they can better support and spell out the early interaction of customer families. The purpose of the thesis is also to describe the importance of family work and its unique opportunities for influence.

The thesis involves the means for the needs and communication of the baby, including the first three months of the baby's life. The subject is limited to describing the baby's communication and meanings, not so much to show the right ways to respond to the messages. In order to understand the importance of baby communication at work, one has to become familiar with the attachment and the factors that influence it, as well as the research on baby observation. The source material for the thesis is from professional literature, articles, online publications and research.

The thesis consists of a written part of the report and the actual output, the training material. There is no actual research section in the thesis, but the thesis has a developmental grip. In this thesis, research is also reflected through videos illustrating authentic baby communication described in the training material. Concrete video examples support the theory and bring credibility to the training material. The work makes the much-spoken early interaction of baby communication visible. Early interaction is an important part of babies mental and physical development which points out the importance of supporting early interaction.

Keywords: early interaction, attachment, sensitivity, baby communication, family work, baby observation

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuvioluettelo.....	6
1 JOHDANTO.....	7
2 OPINNÄYTETYÖN ESITTELY.....	8
2.1 Tavoite ja rajaus.....	8
2.2 Opinnäytetyön ajankohtaisuus.....	8
2.3 Yritysyhteistyön esittely.....	10
3 LASTENSUOJELUN NÄKYMÄT.....	11
3.1 Lastensuojelu lukuina.....	11
3.2 Ehkäisevän työn mahdollisuudet.....	12
4 PERHETYÖN MONET MUODOT.....	14
4.1 Erilaista tukea erilaisiin elämäntilanteisiin.....	14
4.2 Lastensuojelu perhetyön taustana.....	15
4.3 Havainnointi vauvaperhetyön työvälineenä.....	16
5 KIINTYMYSSUHTEEN MERKITYS.....	18
4.4 Kiintymyssuhde kantaa läpi elämän.....	18
4.5 Kiintymyssuhdetyyppien jaottelu.....	19
5 VARHAINEN VUOROVAIKUTUS.....	22
5.1 Varhaisen vuorovaikutuksen elementit.....	22
5.1.1 Vastavuoroisuus vuorovaikutuksen mahdollistajana.....	22
5.1.2 Yhteensovittamisen tärkeys.....	22
5.1.3 Sensitiivisyyden merkitys vuorovaikutuksessa.....	23
5.2 Varhaisen vuorovaikutuksen häiriöt.....	24
6 VAUVA VIESTIJÄNÄ.....	27
6.1 Jokainen vauva on erilainen.....	27
6.2 Vauvan viestinnän keinot.....	28
6.2.1 Itku viestinnän välineenä.....	29

6.2.2	Nälkäviestintä alkaa huomaamatta	30
6.2.3	Pahan olon ilmaisu.....	30
6.2.4	Väsymyksen merkit.....	31
6.2.5	Vireystilan muutokset	31
6.2.6	Itsesäätely ja lohduttautumiskeinot	32
6.3	Vauvan viestinnän tunnistamisen vaikeudet	33
6.4	Varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen tukeminen	33
7	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	35
7.1	Toiminnallisen opinnäytetyön määritelmä	35
7.2	Ideasta toteutukseen.....	35
7.3	Havainnoinnista tukea teorian tiedolle.....	38
7.4	Teorian ja havainnoinnin kokoaminen koulutusmateriaaliksi.....	40
8	PROSESSIN ARVIOINTI JA POHDINTA	42
8.1	Pohdintaa opinnäytetyön vaiheista.....	42
8.2	Kehitysideat	44
8.3	Yhteenveto.....	45
	LÄHTEET	46

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Lastensuojeluilmoitukset vuosina 2014-2017.....	11
Kuvio 2 Lastensuojelun avohuollon asiakkuudet vuosina 2014-2017	12
Kuvio 3. Perhetyön kuvaus	14
Kuvio 5. Vierastilanneasetelman kulku.	20
Kuvio 6. Kiintymyssuhdetyypit.....	21
Kuvio 7. Opinnäytetyöprosessin kuvaus	36

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aiheena on vauvan viestintä varhaisessa vuorovaikutuksessa ja työ on toteutettu toiminnallisena opinnäytetyönä. Työn aineistona on käytetty aihetta koskevaa tutkimustietoa, jonka pohjalta on koottu koulutusmateriaali vauvojen viestinnästä. Koulutus suunnataan lastensuojelun perhetyöntekijöille, jotka puolestaan pystyvät jakamaan tietoa eteenpäin perheille heidän kanssa työskennellessään.

Työn taustana käsitellään yleisesti varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen käsitteitä ja teoriaa. Työssä tuodaan esille vauvan roolia viestijänä ja vauvan erilaisia viestinnän keinoja. Vauvan viestinnästä eritellään itkun sävyjä ja niiden merkityksiä, vireystilan muutoksia ja vauvan itsesäätelykykyä sekä lohduttautumista. Näiden teemojen ääreen päästään lastenlääkäri Berry Brazeltonin, vauvatutkija Daniel Sternin ja vauvaobservoija Esther Bickin tutkimusten kautta.

Olemassa olevaa teoretietoa tukemaan on kuvattu videoita, joiden kautta havainnoidaan teorian näkymistä käytännössä. Opinnäytetyöhön on valittu praktinen lähestymistapa eli työllä haetaan vauvaperhetyöhön ammatillista kehitystä ja vaikuttavuutta. Opinnäytetyön tavoite on tuottaa perhetyöntekijöille yksityiskohtaista tietoa, jotta he voisivat tukea ja sanoittaa asiakasperheiden varhaista vuorovaikutusta entistä paremmin. Perhetyössä yhdistyy parhaimmillaan työntekijöiden koulutukseen perustuva tieto ja vanhempien kokemus ja asiantuntijuus omasta lapsestaan (Nätkin & Vuori 2007, 107). Näiden kahden yhdistyessä vauvan viestintää on helpompi ymmärtää.

2 OPINNÄYTETYÖN ESITTELY

2.1 Tavoite ja rajaus

Opinnäytetyössä on haluttu keskittyä avaamaan vauvan viestinnän osuutta varhaisessa vuorovaikutuksessa. Opinnäytetyöhön kootaan vauvan tarpeisiin ja viestintään liittyvät keinot käsittäen vauvan ensimmäiset kolme elinkuukautta. Tänä aikana vauvan viestintä nähdään monimuotoisimmillaan ja luodaan myös pohja tulevalle vuorovaikuttamiselle. (Brazelton 1973, 1.) Aihe rajataan kuvaamaan nimenomaan vauvan viestejä ja niiden merkityksiä, ei niinkään osoittamaan oikeita tapoja vastata viesteihin. Tarkoitus on tehdä paljon puhutusta varhaisesta vuorovaikutuksesta näkyvämpää ja tuoda esille vauvan elehdinnästä ne hienovaraisetkin viestit, jotka jäävät usein huomaamatta tai ymmärretään väärin.

Työssä syvennytään vauvan viestinnän maailmaan ja kerätään viestintää ilmaisevat eleet, ilmeet ja ääntelyt kirjallisena sekä videoituna tuotoksena koulutusmateriaaliksi. Koulutusmateriaali suunnataan lastensuojelun perhetyöntekijöille, jotka puolestaan pystyvät jakamaan tietoa eteenpäin perheille heidän kanssaan työskennellessään. Opinnäytetyön tavoite onkin tuottaa perhetyöntekijöille yksityiskohtaista tietoa, jotta he voisivat tukea ja sanoittaa asiakasperheiden varhaista vuorovaikutusta entistä paremmin. Opinnäytetyön välillinen tarkoitus on tukea perheiden varhaista vuorovaikutusta ja kiintymyssuhdetta sekä estää kiintymyssuhteen häiriöitä. Samalla opinnäytetyö kuvaa vauvaperhetyön tärkeyttä ja ainutlaatuisia vaikuttamismahdollisuuksia.

2.2 Opinnäytetyön ajankohtaisuus

Varhaisen vuorovaikutuksen tärkeyden on havahduttu ja sillä on entistä tärkeämpi rooli niin ennaltaehkäisevässä kuin korjaavassakin työssä (Salo & Mäkelä 2007, 7). Vauvan ja vanhemman vuorovaikutusta on perinteisesti totuttu tarkastelemaan vanhemman tekemisen kautta, mutta sittemmin tutkimustulokset vauvojen havainnointitaidoista sekä sosiaalisista ja kognitiivisista taidoista ovat

alkaneet valottaneet myös vauvan roolia viestijänä. (Lyytinen, Eklund & Laakso 2008, 58–59.)

Opinnäytetyö on erityisen ajankohtainen lastensuojelun kriisiytyneen tilanteen vuoksi. Tällä hetkellä lastensuojelun painopiste on korjaavassa työssä ennaltaehkäisevän sijaan (Tieto & Trendit 2018). Lastensuojelun tarve on vuosikymmenen aikana kolminkertaistunut. Yhtenä keinona lastensuojelun kasvun hillitsemiseen nähdään vaativan vauvaperhetyön merkittävä tehostaminen ja kehittäminen. (Bardy & Öhman 2007, 19.)

Vuonna 2003 valmistuneessa selvityksessä Pia Mäkeläinen esitti muun muassa seuraavanlaisia painopisteitä perhetyön kehittämiseksi. Olennaista olisi perhetyön rajaaminen siten, että se kohdennettaisiin perheille, joiden vuorovaikutuksen parantamiseen voidaan vaikuttaa, ja joissa on näin ollen mahdollista saada aikaan muutos vanhemmuudessa. Samassa selvityksessä (Mäkeläinen 2003, liite 3; 25) kuvattiin vaikuttavan sosiaalityön elementtien olevan ammattiosaaminen, asiakkaan kohtaaminen ja yksilöllisen tuen järjestäminen. Mäkeläisen mukaan henkilökunnan ammattiosaaminen olisi hyvä kartoittaa ja tarjota lisäkoulutusta osaamisesta ja tehtävästä riippuen.

Jenni Lehtonen (2007, 89–90) on tutkinut Pro Gradu -tutkielmassaan lisäkoulutuksena järjestetyn vauvahavainnointikoulutuksen tuomaa asiantuntemuksen kasvua. Tutkielmassaan hän kuvaa millä tavalla vauvaperhetyön ammattilaiset kokivat vauvahavainnointikoulutuksen ja miten se muutti heidän ajatuksiaan ja työskentelyään. Lehtonen kertoo lähes kaikkien koulutukseen osallistuneiden kokeneen tarvitsevänsä lisäkoulutusta tai vahvistusta ammattiosaamiseensa. Tuloksena hän mainitsee sen, että koulutus auttoi nostamaan nimenomaan vauvan keskiöön, ja kannattavaksi työn kohteeksi. Opinnäytetyölläni toivon saavuttavani samankaltaisia muutoksia.

Vauvan syntymä on aina mullistava elämäntapahtuma. Vaikka vauva olisi toivottu ja kaikin puolin haluttu, joutuu vanhempi käymään läpi vauvan synnyttyä uudenlaisia riippuvuuden ja tarvitsevuuden tunteita, jotka voivat tuntua alkuun ahdistavilta ja kohtuuttomilta. Usein raskausajan ajatus vauvasta saa kolauksen lapsen synnyttyä, ja vanhempi joutuu sopeutumaan vauvan todellisiin

ominaisuuksiin kuten persoonallisuuteen. Vanhempi kaipaa tukea tässä uudessa ja onnellisessa, mutta myös äärimmäisen herkässä ja mahdollisesti ahdistavassa tilanteessa. (Joutsiluoma, Murtojärvi & Talvitie 2010, 36.) Perhetyössä kaiken keskiössä tulee olla lapsilähtöisyys, lapsen tarpeet. Sosiaalialan erikoitumisalana se vaatii työntekijöiltään vahvaa ammatillista tietoutta ja ennen kaikkea hienotunteisuutta ja sensitiivisyyttä. (Heino 2008, 53.)

Koulutusmateriaalin on tarkoitus herätellä niin ammattilaisia kuin perheitäkin huomaamaan vauvan valmius ja kykenevyys viestimiseen, ei tuottaa opasta vauvan hoitamiseen. Koulutusmateriaalin visuaalisen ilmeen, kuvien ja videoiden sekä tekstin toivotaan henkivän kunnioitusta herkän ja haavoittuvaisen elämänvaiheen keskellä eläviä perheitä kohtaan.

2.3 Yritysyhteistyön esittely

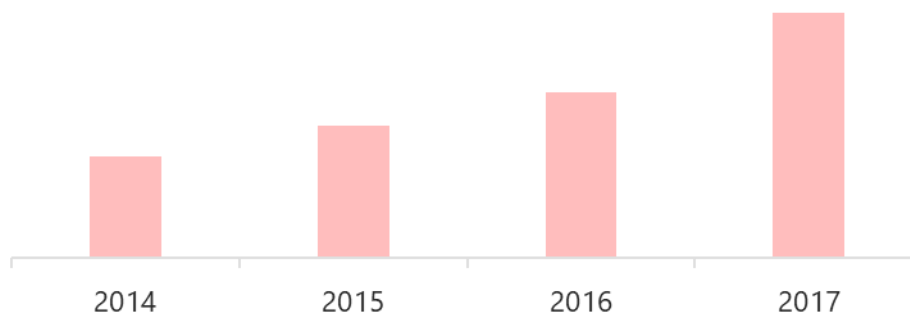
Opinnäytetyön idea on syntynyt alun perin omista kokemuksistani vanhempana. Työni vauvojen ja perheiden parissa sekä käymäni lisäkoulutukset innoittivat syvemmälle aiheen pariin. Yhteistyöyrityksenä on toiminut oma yritykseni Unenlahja, joka tarjoaa palveluita ja koulutusta lasten univaikeuksien kanssa painiville perheille ja näiden kanssa työskenteleville ammattilaisille. Opinnäytetyönä haluttiin tuottaa oman yrityksen käyttöön sopiva materiaali. Koska tuotos tulee oman yrityksen käyttöön, ei sitä julkaista Theseuksessa.

3 LASTENSUOJELUN NÄKYMÄT

3.1 Lastensuojelu lukuina

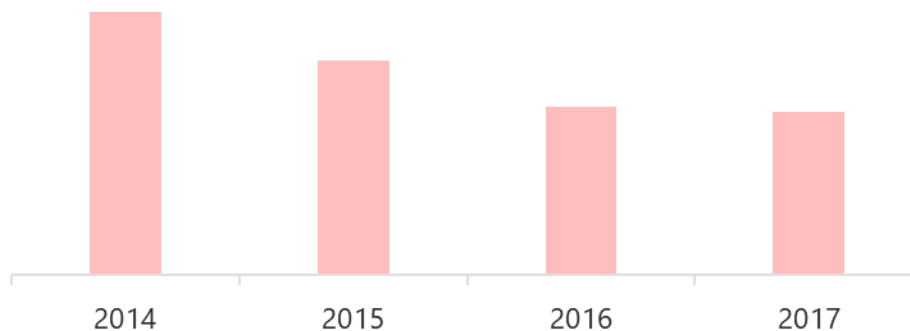
Lastensuojeluilmoitukset ovat lisääntyneet vuosi vuodelta merkittävästi (Kuvio 1.) Lastensuojeluilmoituksia tehtiin 2017 vuonna 12 409 kappaletta enemmän kuin vuonna 2014. Lastensuojelun avohuollon asiakkuuksissa puolestaan on tapahtunut merkittävä väheneminen (Kuvio 2.). Vuonna 2014 avohuollon asiakkuuksia oli 90 269 ja vuonna 2017 määrä oli 55 884. Lastensuojelun asiakkuuksien määrä on laskenut selkeästi vuonna 2015 voimaan tulleen sosiaalihuoltolain muutoksen myötä. Sen ansiosta lastensuojeluasiakkuus alkaa vasta, kun on suoritettu palvelutarpeen arviointi, jonka perusteella päädytään siihen, että on tarvetta lastensuojelun asiakkuudelle. Ennen asiakkuus alkoi pelkän lastensuojeluasian vireille panosta alkaen. Lastensuojelun avohuollon asiakkuuksien ollessa laskussa, sosiaalihuoltolain mukaisien palvelujen käyttö on kasvanut. Sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä sai kaikkiaan 14 029 perhettä ja tässä oli 7 prosentin lisäys edelliseen vuoteen 2016. Samaan aikaan kodinulkopuolelle kiireellisesti sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten ja nuorten määrä on kasvussa. (Kuoppala & Säkkinen 2017.)

Lastensuojeluilmoitukset
vuosina 2014-2017

Kuvio 1. Lastensuojeluilmoitukset vuosina 2014–2017 (Kuoppala & Säkkinen 2014, 1; 2015, 1; 2016, 1; 2017, 1).

Lastensuojelun avohuollon asiakkuudet vuosina 2014-2017

Kuvio 2 Lastensuojelun avohuollon asiakkuudet vuosina 2014–2017 (Kuoppala & Säkkinen 2014, 1; 2015, 1; 2016, 1; 2017, 1).

3.2 Ehkäisevän työn mahdollisuudet

Kansainvälisessä kirjallisuuskatsauksessa (Bardy ym. 2007, 19) todetaan osan lastensuojelun pitkäaikaisasiakkuuksista alkavan jo vauvan ollessa alle vuoden ikäinen. Epäsuotuisien koti- ja perheolojen takia lapsi saatetaan sijoittaa toistuvasti ja hoidosta vastaavat henkilöt voivat vaihtua useita kertoja ensimmäisien vuosien aikana. Jotta voitaisiin mahdollisimman varhain ehkäistä pitkäkestoisen lastensuojelun tarvetta, tulisi avun olla oikeanlaista, oikea-aikaista ja ennen kaikkea sitä tulisi olla saatavilla. Sinikka Kuosmanen (2012, 7–8) toteaa haasteen muodostuvan siihen kuka auttaa, miten auttaa ja milloin auttaa. Vauvan kannalta oleellisen tiedon kokoaminen ja moniammatillinen yhteistyö takaisi parhaimman lopputuloksen. Kuosmanen (2012, 8) toteaa, että huonoistakin lähtökohdista on mahdollista saada aikaiseksi hyvä elämä. Vauva tarvitsee itselleen turvallisen, rakastavan ja tarpeisiin vastaavan ympäristön, jossa kasvaa ja kehittyy. Turvallisen ympäristön yksi tunnusmerkki on toimiva vuorovaikutus, jota vauvaperhetyöntekijät tukevat.

Vuosina 1996–2000 toteutetun Mannerheimin lastensuojelu liitto Ry:n Lapsiperhe -hankkeen aikana huomattiin yli 500 perheen perhe-elämän laadun parantuneen. Hankkeessa perheille kohdistettiin perhetyötä ja tällä ehkäisevällä ja varhaisella tuella saatiin vaikutus perheiden hyvinvoinnin lisääntymiseen.

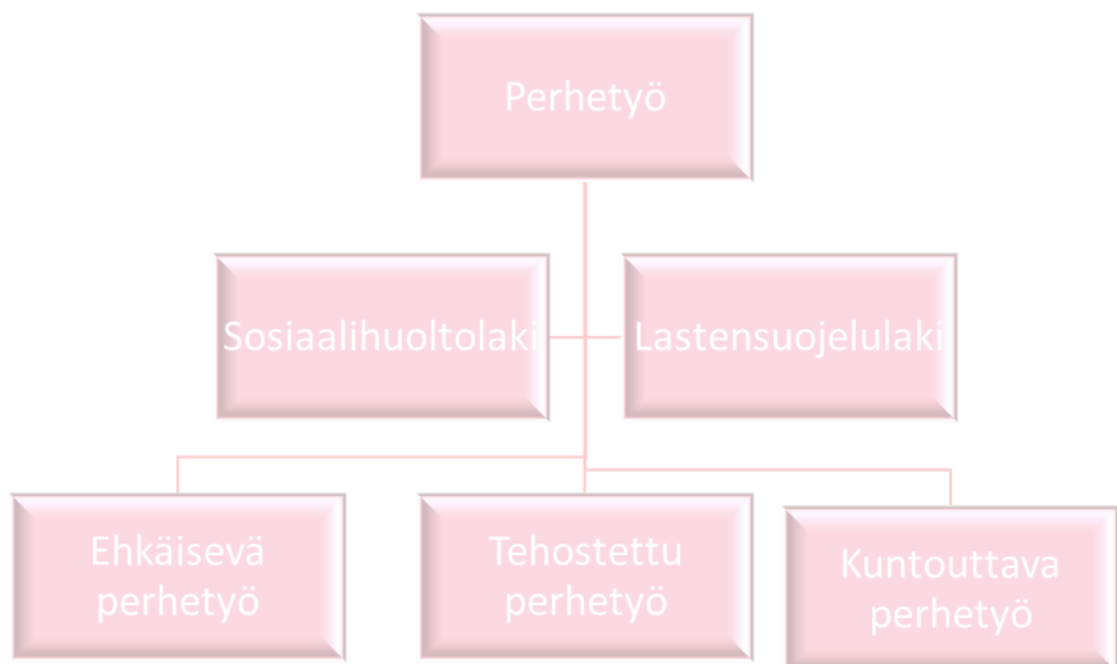
Hankkeessa arvioitiin, että perhetyön avulla välttyttiin 4–6 kertaa kalliimpien korjaavien palveluiden käytöltä. (Heino 2008, 37.) On laajasti tiedossa, että ennalta ehkäisevällä työllä pystytään vaikuttamaan todennäköisemmin vauvan elämään positiivisemmin kuin korjaavalla työllä. Ennalta ehkäisevä ote on paitsi edullisempi, mutta myös yksilön kannalta inhimillisempi vaihtoehto (Gerhardt 2008, 6).

Törrönen (1998, 96–97) kuvaa vauvavaiheen olevan äärimmäisen herkkä ja haavoittuvainen vaihe, mutta myös kaikista otollisin aika muutokselle. Törrönen toteaa, etteivät vauvat voi odottaa vaan asioihin on tartuttava heti. Hän korostaa vauvojen kehittymisen ja elossa pysymisen olevan aikuisista riippuvaista. Törrösen mukaan ongelmiin puuttuminen on vauvavaiheessa vaikuttavampaa kuin minään muuna ajankohtana. Tutkimustulosten perusteella parasta ennalta ehkäisyä olisi hyvän hoidon takaaminen lapsen ensimmäisille vuosille (mts. 56).

4 PERHETYÖN MONET MUODOT

4.1 Erilaista tukea erilaisiin elämäntilanteisiin

Perhetyölle löytyy useita erilaisia määritelmiä, joita hahmotellaan kuviossa 3. Perhetyö voidaan jakaa myös sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain mukaiseen perhetyöhön. Perhetyö itsessään on hyvin samankaltaista laista riippumatta. Sosiaalihuoltolaissa kuvaillaan perhetyötä perheiden tukemiseksi, perheen omien voimavarojen vahvistamiseksi ja keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi (L 1301/2014). Perhetyön tarkoitus on tukea ja edistää perheen hyvinvointia. Perhe voi saada perhetyötä esimerkiksi vanhemman alentuneen mielialan, väsymyksen tai vauvan itkuisuuden takia. Sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä tarjoavat esimerkiksi neuvolat. (Heino 2008, 36.)

Kuvio 3. Perhetyön kuvaus

Lastensuojelulain mukainen perhetyö eroaa edellisestä muun muassa sillä, että sen saaminen edellyttää lastensuojelun prosessin käynnistymistä. Perhetyö käynnistyy ammatillisen palvelutarpeen arvioinnin pohjalta ja perhetyölle asetetut tavoitteet merkitään kirjalliseen asiakassuunnitelmaan, joita tarkastellaan säännöllisin väliajoin. Lastensuojelun perhetyö on usein moniammatillista ja monimuotoista.

Siihen liitetään perhetyön lisäksi tarvittaessa muita perhettä tukevia palveluita. (Heino 2008, 48.)

Perhetyön määritelmään vaikuttaa myös perhetyön työmuoto kuten ehkäisevä perhetyö, tehostettu perhetyö, kuntouttava perhetyö tai perhekuntoutus sekä käytössä oleva metodi kuten toiminallinen tai intensiivinen perhetyö. Myös työn kohde voi olla määrittävänä tekijänä esimerkiksi vauvaperhe- tai päihdeperhetyö. (Heino 2008, 44.) Perhetyö on työmuodosta riippumatta aina interventio, jossa tarkastellaan perheen tuen tarvetta ja kohdistetaan toimia niin, jotta välttyttäisiin järeämmiltä toimita kuten sijoituksilta ja huostaanotoilta. Laadukkaassa perhetyössä olennaista on perheen ja työntekijän välinen yhteistyö ja vuorovaikutus. (Rönkkö & Rytönen 2010, 277–278.)

4.2 Lastensuojelu perhetyön taustana

Lastensuojelulain tarkoitus on turvata lapsen turvallinen kasvu ja kehitys. Lastensuojelun palveluita järjestettäessä lapsen edun on oltava keskiössä. Lapsen ja perheen tukemiseen käytetään ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, mutta myös sijaishuollon toimia, mikäli se on lapsen edun kannalta olennaista. Kaikissa toimita otetaan perhe kokonaisvaltaisesti huomioon ja käydään jatkuvaa arviointia tilanteiden kehityksestä mahdollinen perheenyhdistäminen mielessä pitäen. (L 13.4.2007/417.)

Lastensuojelun perhetyö on perheisiin kohdistuvaa työtä, jonka tarkoituksena on tarjota perheelle tukea eri elämäntilanteissa (Heino 2008, 45). Perhetyö kytkeytyy lastensuojelun asiakkuusprosessin kaikkiin vaiheisiin. (mts. 44). Tässä opinnäytetyössä perhetyötä tarkastellaan lastensuojelulain alaisena työnä, joka kohdistuu vauvaperheisiin. Myöhemmin tällaiseen perhetyön muotoon viitatessa käytetään termiä vauvaperhetyö.

4.3 Havainnointi vauvaperhetyön työvälteenä

Ensi- ja turvakotien liiton tutkijakehittäjä Sinikka Kuosmanen (2009, 52) kuvaa vauvaperhetyön olevan vuorovaikutuksen havainnoimista ja sen sanoittamista. Tällä tavalla vauvaperhetyöntekijä pystyy nostamaan esiin vauvan tarpeita ja rakentaa toimivaa vuorovaikutusta sekä yhteyttä vauvan ja vanhemman välille. Vauvaperhetyö edellyttää ymmärrystä vanhemman näkökulmista ja tulkinnoista, mutta myös rohkeutta tuoda esiin vauvan roolia. (mts. 68.) Työntekijällä on merkittävä rooli vauvan viestien tulkitsemisen opettelussa ja viestien vahvistamisessa.

Perhetyöhön liittyy olennaisesti huoli vuorovaikutuksen häiriöstä. Kuosmanen (2009, 12) toteaa ensimmäisten kuukausien laiminlyöntien sisältävän riskin vauvan tulevalle kehitykselle ja siksi vuorovaikutusta on erityisen tärkeä tarkkailla. Vauvahavainnoinnin pioneerinä voidaan pitää Esther Bickiä, joka tutki vauvoja heitä havainnoiden. Bickin vauvahavainnointimenetelmä auttoi pääsemään syvälle vauvojen sisäiseen maailmaan. Menetelmän avulla pystyttiin havainnoimaan vauvan kokemusmaailmaa ja ymmärtämään vauvan henkiseen kasvuun aiheutuvia riskejä. (Briggs 2002.) Bickin luoma havainnointimenetelmä on yhä laajasti käytössä tänäkin päivänä ja sen voidaan katsoa luoneen pohjan monelle muulle vuorovaikutuksen havainnointimenetelmälle.

Ohjaustyötä tehdessään vauvaperhetyöntekijän on tärkeä mukauttaa ohjaustapaansa asiakkaan mukaan. Uuden tiedon vastaanottaminen ja oppiminen voi tuntua vanhemmasta pelottavalta, koska se tarkoittaa, että hänen tulee muuttaa tuttua toimintatapaansa. Siksi ohjaavaa otetta onkin tärkeä miettiä yksilöllisten tavoitteiden ja tilanteiden kautta. (Vänskä, Laitinen-Väänänen, Kettunen & Mäkelä 2014, 66–64.) Vuorovaikutusta voidaan suunnata niin, että se on asiantuntijakeskeistä, asiakaskeskeistä tai dialogista. Vauvaperhetyössä vuorovaikutus on kaikkia edellä mainittuja. Ideaalitulanteessa vuorovaikutus pyritään pitämään mahdollisimman dialogisena, jolloin ohjaaja ja ohjattava rakentavat keskinäistä ymmärrystä vastavuoroisen työskentelyn kautta. Työtä ohjaava lastensuojelulaki asettaa työlle kuitenkin tavoitteita, joiden takia työntekijä johdattelee työskentelyä tiettyyn suuntaan. Toisaalta työn keskiössä on asiakas eli vauva, jonka tarpeiden mukaan kaikki työskentely tapahtuu. (mts. 50–

59.) Kaiken kaikkiaan työ on jatkuvaa tasapainoilua ja sopeutumista erilaisten tilanteiden mukaan.

5 KIINTYMYSSUHTEEN MERKITYS

4.4 Kiintymyssuhde kantaa läpi elämän

Vauvan syntymästä alkaen aletaan luomaan kestäväää elinikäistä kiintymyssuhdetta. Vauva kehittää tietynlaisen kiintymyssuhteen eli tunnesiteen häntä hoivaavaan henkilöön. Vauva kiinnittyy hänestä huolta pitävään ja hänelle läsnäolevaan ihmiseen. (Silvén 2010, 70–71.) Kiintymyssuhdeteorian mukaan vauvan suhde tuttuun hoitajaan järjestyy systeemiksi, jonka turvallisuuden tunteen laskeminen aktivoi. Oman turvallisuudentarpeensa takia avuton vauva kiinnittyy lähellä olevaan henkilöön, oli tämän tarjoama hoiva hyvää ei tai. Kiintymyssuhteen laatu puolestaan riippuu hoivan laadusta. (Sinkkonen 2003, 93.) Vauvat kehittävät vahvemman kiintymyssuhteen vanhempiinsa, kun heidän tarpeisiinsa vastataan nopeasti, johdonmukaisesti ja tilanteeseen sopivalla tavalla.

Vauvan kiintymyssuhteen kohteena voi olla biologisten vanhempien lisäksi muun muassa sijaisvanhempi, adoptiovanhempi, sijaishuoltopaikan työntekijä tai muu vauvan pääasiallisesta hoidosta vastaava henkilö. Opinnäytetyössä tällaisesta vauvan pääasiallisesta hoidosta vastaavasta henkilöstä käytetään nimitystä vanhempi. Vaikka vauvatyö on Suomessa usein äitikeskeistä, ei sen tarvitse sitä välttämättä olla. Vauvan tiedetään pystyvän muodostamaan useita kiintymyssuhteita. Olennaista on, että vauvalla on vähintään yksi pysyvä turvallinen aikuinen elämässään, joka kuulee hänen tarpeitaan ja pyrkii vastamaan niihin. (Kuosmanen 2009, 13.)

Kiintymyssuhdeteorian ”isä ja äiti” ovat brittiläinen psykiatri John Bowlby ja hänen tutkimusassistenttinsa Mary Ainsworth. Bowlbyn ajatuksen mukaan kiintymyssuhde on vauvan ja ensisijaisen hoitajan välinen tunneside, joka hyödyttää molempia osapuolia omalla tavallaan. (Broberg, Almqvist & Tjus 2005, 17.) Bowlbyn näkemykset molemmin puolisesta hyödystä kumpusivat pääasiassa evoluutioteoriasta. Bowlbyn mukaan lapsella on synnynnäinen tarve kiinnittyä ja sitä myöten kiintyä hoitajaansa. Äidin tarve pitää huolta lapsestaan varmistaa vauvan hengissä selviytymisen, joka puolestaan takaa äidin geenien

periytyminen jatkumisen. Lapsen on puolestaan sopeutettava omaa kiintymiskäyttäytymistään tarjotun hoivan mukaan. (Broberg ym. 2005, 119–120.)

4.5 Kiintymyssuhdetyyppien jaottelu

Mary Ainsworthin kehittämässä ja testaamassa vierastilanneasetelmassa (Strange Situation Procedure eli SSP) keskityttiin tutkimaan, kuinka lapsi toimii hänen turvallisuuden tunnettaan haastavassa tilanteessa. Seuraavaksi kuvataan lyhyesti vierastilanteen toteutus, jotta voidaan esitellä sen pohjalta havaitut kiintymyssuhdetyypit. Vierastilanne toteutetaan lapselle entuudestaan vieraassa ympäristössä. Ympäristönä toimii tarkkailuhuone, jossa on kaksi tuolia ja leluja lapsen leikittäväksi. Vierastilanteeseen kuuluu maksimissaan 7 kolmen minuutin jaksoa, mutta voimakkaan reagoinnin perusteella aikaa voidaan myös lyhentää. (Silvén 2010, 74–75.)

Kuviossa 4 käydään läpi vierastilanneasetelman vaiheet. Ensimmäisessä vaiheessa lapsi ja vanhempi saapuvat huoneeseen ja ovat siellä kahdestaan. Seuraavassa vaiheessa huoneeseen saapuu vieras henkilö, jolloin paikalla ovat lapsi, vanhempi ja vieras. Kolmannessa vaiheessa lapsen vanhempi poistuu huoneesta, jolloin lapsi jää huoneeseen kahdestaan vieraan henkilön kanssa. Neljännessä vaiheessa vanhempi palaa takaisin huoneeseen ja vieras puolestaan poistuu. Viidennessä vaiheessa vanhempi poistuu jälleen ja lapsi jää täysin yksin huoneeseen. Kuudennessa vaiheessa vieras palaa takaisin huoneeseen ja näin ollen huoneessa ovat kahdestaan lapsi ja vieras. Seitsemännessä vaiheessa vanhempi palaa huoneeseen, vieras poistuu ja lapsi jää huoneeseen kahden vanhempansa kanssa. (Silvén 2010, 74–75.)

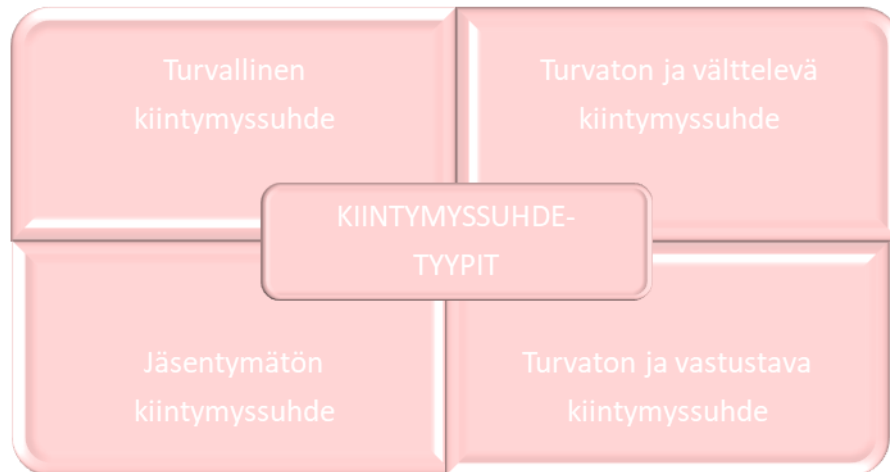

Kuvio 4. Vierastilanneasetelman kulku (Silvén 2010, 74–75).

Vierastilanneasetelman tarkoitus on eri vaiheiden kautta osoittaa lapsen kiintymyksen laatua. Lapsen reagointia havainnoimalla Ainsworth tiimeineen löysi neljä erilaista kiintymystyyppiä (kuvio 5). Turvallisen kiintymyssuhteen omaava lapsi on kykeneväinen tutkimaan ja oppimaan uutta ja luottaa siihen, että vanhempi on tarvittaessa saatavilla. Vanhemman poistuessa turvallisesti kiintynyt lapsi osoittaa kaipaustaan ja vanhemman palatessa tervehtii tätä äänin ja elein ja siirtyi lähemmäksi. (Niemelä, Siltala & Tamminen 2003, 95–96). Turvallisesti kiinnittyneen lapsen vanhempi on valpas ja herkkä reagoimaan lapseensa. Vanhempi tulkitsee lapsensa vihjeitä tarkasti ja vastaa niihin asianmukaisesti. Turvallisen kiintymyssuhteen katsotaan olevan tasapainoisen mielenterveyden perusta lapsen kasvaessa aikuiseksi. (Rusanen 2011, 20.)

Lapsi, jolla on turvaton ja välttelevä kiintymyssuhde, pystyy leikkimään huoletta uudessa ympäristössä eikä osoita juurikaan stressin merkkejä vanhemman poistuessa. Vanhemman palatessa lapsi välttää kontaktia ja minimoi omien tarpeidensa ilmaisun. Voimakkaan ahdistuneesti reagoiva lapsi on vastustavasti kiintynyt. Hän on jo huoneeseen saapuessa tunteiden vallassa tai voi jopa käyttäytyä täysin passiivisesti. Tällaisen kiintymyssuhteen omaava lapsi ei vastaan ota lohdutusta vieraalta, mutta ei myöskään välttämättä vanhemmaltaan. Lapsi saattaa hakeutua vanhemman syliin ja sitten yhtäkkiä taas torjuakin tämän. Pyrkimykset lohduttaa lasta ovat usein tehottomia. Passiivinen lapsi voi olla niin tolaltaan, ettei edes hakeudu vanhemman läheisyyteen. Jäsentyvät

kiintynyt lapsi joutuu jatkuvasti kamppailemaan tuntemuksiensa ja tuen tarpeensa kanssa. Väliillä lapsi haluaa välttää vanhempansa ja väliillä taas kaipaa lohdutusta häneltä. Jäsentymätön kiintymyssuhde on välttelevän ja vastustavan kiintymyssuhdetyypin vaihtelua. (Niemelä ym. 2003 95–96).

Kuvio 5. Kiintymyssuhdetyypit (Sinkkonen 2003, 95–96).

Lapsen suotuisan kehityksen kannalta olisi tärkeää, etteivät lapsen elämässä merkittävässä asemassa olevat ihmiset pääsisi vaihtumaan liiaksi. Tärkeää olisi, että emotionaalisesti kaikkein tärkein henkilö olisi lapselle läsnä ja käytettävissä ensimmäisten kolmen vuoden ajan. (Rusanen 2011, 20.) Rusanen (2011, 20–21) mukaan teoria kiintymyssuhteesta tarjoaa paitsi ymmärrystä pienen lapsen mielen hauraudesta, mutta selittää myös osaltaan lisääntyviä mielenterveys- ja käyttäytymisongelmia nuorten keskuudessa. Rusanen kokee, että pienten lasten kokema ikävä ja mahdollinen lapsuudessa koettu turvattomuus tulisi ottaa vakavasti ja lasten hoivajärjestelyitä miettiä, jotta vältetään kasvavilta ongelmilta. (Rusanen 2011, 20.)

5 VARHAINEN VUOROVAIKUTUS

5.1 Varhaisen vuorovaikutuksen elementit

Varhainen vuorovaikutus on lapsen ja vanhemman välistä viestintää ensimmäisten vuosien aikana. Onnistunutta vuorovaikutusta säätelevät monet eri tekijät kuten lapsen ja vanhemman temperamentti, lapsen kehitystaso sekä vanhemman henkiset ominaisuudet. (Isosävi & Lundén 2013, 371.) Molemmat osapuolet ovat aktiivisia toimijoita vuorovaikutuksessa, mutta varsinkin alussa vanhemman rooli vuorovaikutuksen säätelyssä on merkittävä. Vanhemman Vanhempi säätelee vauvan vireystilaa ja tunnetiloja joka päiväisissä hoivatilanteissa ja vaikuttaa omalla toiminnallaan siihen millaisia kokemuksia vauvalle muodostuu itsestään, toisista ihmisistä ja vuorovaikutuksesta yleensä. (mts. 371.) Tärkeitä varhaisen vuorovaikutuksen elementtejä ovat vastavuoroisuus, yhteensovittaminen ja vanhemman sensitiivisyys.

5.1.1 Vastavuoroisuus vuorovaikutuksen mahdollistajana

Varhaisen vuorovaikutuksen tiedetään toimivan vuorottelun periaatteella. Varhaiseen vuorovaikutukseen kuuluvat katseet, ilmeet ja eleet sekä ääntely. Varsinaisen vuorovaikutuksen rakenteen edelliset muodostavat, kun osapuolten toiminnot vuorottelevat toinen toistaan täydentäen. (Lyytinen ym. 2008, 58–59). Vanhempi ja vauva muodostavat dyadin eli kahdenkeskisen vuorovaikutussuhteen, jossa kumpikin osapuoli vaikuttavat toinen toiseensa (Kalland & Maliniemi-Piispanen 1999, 61).

5.1.2 Yhteensovittamisen tärkeys

Usein hieman virheellisesti ajatellaan vanhemman olevan vastuussa vuorovaikutuksesta, vaikka vähintään yhtä ahkera osapuoli on vauva. On tärkeää

ymmärtää, että molemmat osapuolet säätelevät jatkuvasti vuorovaikutusta omilla toimillaan niin vanhempi kuin vauvakin. (Stern 2002, 133.) Vuorovaikutus on siis molemminpuolista, mutta vastuu siitä millaiseksi se muodostuu, on vanhemmalla. Vuorovaikutuksen muotoutumiseen vaikuttaa vanhemman ja vauvan yhteensopivuus. Vuorovaikutus on helpompaa, mikäli vanhempi ja vauva ovat samankaltaisia vuorovaikutustyyliiltään. Vaikeutta vuorovaikuttamiseen voi tuoda vanhemman ja vauvan erilainen reaktionopeus, vuorovaikutuksen kesto sekä voima. (Kalland ym. 1999, 61–62.)

5.1.3 Sensitiivisyyden merkitys vuorovaikutuksessa

Sensitiivisyydellä tarkoitetaan vanhemman herkkyyttä reagoida vauvaan. Sensitiivinen aikuinen pyrkii tunnistamaan vauvan tarpeet ja reagoimaan niihin osuvalla tavalla. Vauvaan reagoidaan niin hädän ilmetessä kuin silloinkin, kun kaikki on hyvin. Sensitiivisen vanhemman seurassa vauva voi ilmaista vapaasti tunteitaan, myös negatiivisia. Olennaista sensitiivisen vanhemman käytöksessä on oman toimintansa sopeuttaminen lapsen kehittyessä. Sensitiivinen aikuinen ei tungetele, häiritse tai tee puolesta vaan osaa lukea viestintää niin, että ymmärtää, milloin häntä todella tarvitaan. (Rusanen 2011, 98.)

Sensitiivinen vanhempi pystyy tunnistamaan vauvan viestintää ja osaa vastata tämän tarpeisiin mahdollisimman nopeasti ja sopivasti. Vauva puolestaan vastaa vanhemman sensitiiviseen käytökseen omalla reaktiollaan, jolloin hän vahvistaa vanhemman tunnetta oikein toimimisesta. (Kivijärvi 2003, 252–254.) Vanhemman sensitiivisyyden katsotaan liittyvän lapsen turvalliseen kiintymyssuhteeseen (Kivijärvi 2003, 253; Rusanen 2011, 98–99). Sensitiivisesti ja johdonmukaisesti vauvan viesteihin ja tarpeisiin vastaava vanhempi, auttaa lasta tunnistamaan vähitellen itse omia tunnetilojaan ja tarpeitaan (Lyytinen ym. 2008, 61).

Yksinkertaisimmillaan sensitiivisyys on siis vauvan kuulemista ja halua ymmärtää. Kuosmanen (2009, 28) toteaa, että vauvan tarpeiden tunnistaminen ja viestinnän kuuleminen vaikeutuu sitä enemmän mitä ongelmallisempi tilanne perheessä vallitsee. Esimerkkinä hän käyttää psyykkisesti kuormittunutta

vanhempaa. Tällaisen vanhemman on vaikea tulkita vauvan viestintää ja olla johdonmukainen sekä nopea vastatessaan vauvan tarpeisiin. Vastaavanlaisissa tilanteissa vauvaperhetyöntekijän rooli vauvan äänen vahvistajana on merkittävä (mts. 51). Tekemällä vauvan viestintää näkyväksi voidaan tukea vanhemman sensitiivisyyttä.

5.2 Varhaisen vuorovaikutuksen häiriöt

Perhetyöhön liittyy olennaisesti huoli vuorovaikutuksen häiriöstä. Kuosmanen (2009, 12) toteaa ensimmäisten kuukausien laiminlyöntien sisältävän riskin vauvan tulevalle kehitykselle. Varhainen vuorovaikutus on tietävästi yksi tärkeimmistä tekijöistä, joka vaikuttaa lapsen psyykkiseen hyvinvointiin ja kehitykseen (Salo ym. 2007, 7). Vuorovaikutus säätelee vauvan kasvua ja kehitystä sekä määrittää osaltaan myös vauvan tulevaisuutta. Vuorovaikutuksen voidaan katsoa olevan vauvan hengissä säilymisen edellytys. (Tamminen 2004, 46.) Aivotutkimusten perusteella on vahvistettu, että varsinkin vauvan aivojen kehityksen kannalta ensimmäinen vuosi on kaikkein merkittävin (Törrönen 1998, 56).

Vuorovaikutusta havainnoidessa vauvaperhetyöntekijät tunnistavat mahdolliset vuorovaikutusongelmat ja osaavat kohdistaa oikeanlaisen avun ja tuen perheelle (Joutsiluoma ym. 2010, 37). Salon ja Mäkelän (2007, 9) mukaan Crittenden (2003) on jaotellut vuorovaikutuksen mallit sensitiivisiin, passiivisiin eli alireagoiviin ja kontrolloiviin eli ylireagoiviin. Samassa todetaan huolirajan ylittyvän, jos vuorovaikutus on kokonaisvaltaisesti joko kontrolloivaa tai passiivista.

Stern (2002, 142) kuvaa vuorovaikutuksen monimutkaisuutta esimerkillä, jossa vanhempi käyttäytyi kontrolloivasti oman vauvansa kanssa. Kontrolloivuus korostui, koska vanhempi oli kovin nopea reaktioissaan ja vauva puolestaan hidas. Tällaisessa tapauksessa vauva ei ehkä saa riittävästi aikaa toimia, kun vanhempi jo tungettelee ja tekee puolesta tai siirtyy seuraavaan asiaan. Vanhemman käyttäytyminen voitaisiin mieltää täysin sopivaksi toisenlaisen

lapsen kohdalla. Stern huomauttaakin, että vanhemman kontrolloiva suhde vauvaan voi myös viestiä vanhemman hätää vauvan terveydestä.

Vauva oppii jo varhain odottamaan vanhemmalta vastavuoroista reagointia omaan viestintäänsä. Jo pieni vauva osaa odottaa vanhemmalta tietynlaista reagointia perustuen aiemmin havaitsemiinsa käyttäytymisen tapoihin (Isosävi ym. 2013, 373). Vuorovaikutuksen vastavuoroisuuden merkitys on pystytty osoittamaan tutkimuksessa, joka kantaa nimeä Still face. Tutkimuksessa havainnoitiin seitsemän äidin ja vauvan välistä vuorovaikutusta. Aluksi vuorovaikutus oli normaalia ja äidit ja vauvat saivat kommunikoida sujuvasti keskenään. Seuraavassa vaiheessa äitien täytyi kääntää kasvonsa pois vauvasta ja sitten kääntyä takaisin vauvaan kohden kasvot täysin ilmeettömänä. Vauvat yrittivät kaikin keinoin saada äitinsä reagoimaan, mutta äidit katsoivat vauvaansa ilmeettömänä. Vauvat koettivat nauramista, iloisia äännähdyksiä, katsekontaktia ja koskettamista. Kun äidit eivät reagoineet vauvan yrityksiin vuorovaikuttaa, alkoivat vauvat hätääntyä ja lopulta itkeä. Äitien alkaessa käyttäytyä taas normaalisti vauvojen hätä helpotti heti. (Tronick, Als, Adamson, Wise & Brazelton 1978, 1–19.)

Jos vauva kokee jatkuvasti, ettei hänen tarpeitaan ymmärretä eikä hän saa ääntään kuulluksi, joutuu hän kehittämään erilaisia strategioita selvitäkseen. Vauva voi käyttäytyä entistä levottomammin ja olla itkuisempi, yrittäessään saada viestinsä perille. Vauva voi myös passivoitua, jolloin katsekontakti ja ääntely vähenee. Vauva voi vaikuttaa varsin rauhalliselta ja kehitellä itselleen erilaisia suojautumismekanismeja (Stern 2002, 145). Hyrck (2006) kuvaa artikkelissaan kuinka äidin tunnetason etäisyys suhteessa vauvaan voi johtaa äärimmällään jopa ohut- tai paksunahkaiseen narsismiin. Hyrckin tiedot perustuvat Esther Bickin (1967) tutkimuksiin, joissa on todettu vauva kaipaavan kannattelua ja ihokosketusta oppiakseen oman minuutensa rajat. Narsistiksi kehittynyt lapsi on tutkimusten mukaan pettynyt varhaisessa vuorovaikutuksessa ja vetäytyy siksi omaan maailmaansa.

Varhaisen vuorovaikutuksen puutteet voivat näkyä myöhemmin tunteiden tunnistamisen ja säätelyn ongelmina ja myöhemmin aikuisiällä muun muassa empatiakyvyn heikkoutena. Sosiaaliset tilanteet voivat olla vaikeita eikä henkilö

välttämättä ole puoleensavetävä puutteidensa takia. Varhaisen vuorovaikutuksen aiheuttamat ongelmat voivat näkyä kouluikässä kielenkehityksen ongelmina, jotka puolestaan ovat omiaan lisäämään sosiaalisen syrjäytymisen riskiä. Heikko itsetunto voi johtaa jopa masennukseen tai aggressiiviseen käyttäytymiseen. Itse vanhemmaksi tullessaan voi toistaa oppimaansa mallia ja tarjota itsekin heikkoa varhaista vuorovaikutusta. (Rusanen 2011, 270–273.)

6 VAUVA VIESTIJÄNÄ

6.1 Jokainen vauva on erilainen

Jokainen vauva on ainutlaatuinen temperamenttirakenteeltaan ja näin ollen vauvojen reagointi ja viestintä tavatkin eroavat toisistaan (Salo ym. 2007, 8–9). Osa vauvan viesteistä on hienovaraisia esiviestejä, joita seuraa usein voimakkaampi viesti, joka on helpommin ymmärrettävissä. Vaikka ei ole olemassa täydellistä vauvan käyttöopasta, tiedetään tutkimusten perusteella vauvan viestinnästä löytyvän tiettyjä lainalaisuuksia. Jokaisen vauvan kohdalla täytyy vain oppia, kuinka mikäkin viesti kyseisen vauvan kohdalla näyttäytyy. Toisten vauvojen viestit ovat selkeämpiä ja yksiselitteisempiä kuin toisten. (Nugent 2011.)

Brazelton (1995, 64) toteaa lohdullisesti, että jokaisen vanhemman on mahdollista oppia hoitamaan vauvaansa. Paras ihminen opettamaan vauvan erityistä kieltä, on vauva itse. Vanhempien kokeillessa erilaisia tapoja saada vauva tyytyväiseksi, kertoo vauva puolestaan omalla viestinnällään ovatko vanhemmat oikeilla jäljillä vai ei. Vauvan rento olemus, tyytyväiset ja rauhalliset kasvot kertovat vanhempien toimineen toivotulla tavalla. Levottomuus, jäykkyys, kasvojen ihonvärin muutokset ja itku puolestaan viestivät tyytymättömyyttä. (Brazelton 1995, 64.)

Brazeltonin kehittämän ja testaaman NBAS- mallin (Neonatal Behavioral Assessment Scale) eli vastasyntyneen käyttäytymisarviointiasteikon avulla on saatu arvokasta tietoa vauvojen erilaisista persoonallisuuden piirteistä ja tavoista reagoida erilaisiin ärsykkeisiin. Arviointimallissa testataan vauvan reagoititapoja erilaisiin ärsytyksiin kuten valoon, ääniin ja kosketukseen. Vauvan reaktiota havainnoidaan ja arvioidaan esimerkiksi, miten hyvin vauva on lohdutettavissa ja miten hyvin tämä pystyy säädellä vireystilaansa. (Brazelton 1973, 36.) Brazelton (1995, 40) kuvaa NBAS-mallin suurimmaksi hyödyksi sen, että vanhemmat huomaavat tutkimuksen aikana vauvansa kykenevän monenlaiseen reagointiin. Hän kertoo tällaisen kokemuksen syventävän vanhempien sidettä vauvaansa.

6.2 Vauvan viestinnän keinot

Vauva on luonnostaan virittäytynyt vuorovaikuttamaan ja osaakin kommunikoida taitavasti heti syntymästään asti. Pienen vauvan viestinnän keinot ovat alkuun varsin rajallisia, mutta ne monimuotoistuvat vauvan kehityksen mukana. Vauvan viestintä on sanatonta ja se koostuu eleistä, ilmeistä ja ääntelystä. (Brazelton & Gramer 1991, 45; Nieminen 1991, 5–6.)

1960-luvulta vauvoja tutkinut Daniel Stern (2002, 49) huomauttaa, että vaikka vauvan kyky viestiä ei ole yhtä kypsä kuin aikuisilla, ei se anna syytä vauvan viestien sivuuttamiseen. Hänen mukaansa on tärkeää nähdä vauva kykyineen sellaisena kuin hän juuri sillä hetkellä on, eikä tarkastella vauvaa hänen tulevan kehityksensä perusteella. Stern kiteyttääkin vauvan viestinnän olevan kypsää juuri hänen ikäiselleen. Stern tiedostaa kasvun ja kehityksen vaikutuksen viestintään. Hän on kuitenkin sitä mieltä, että pohjimmiltaan kyse on kahden henkilön välisestä viestinnästä, jossa osapuolten kehittyneisyys tai kehityksen puute on toissijaista. Tärkeintä on herkistyä näkemään ja kuulemaan vastapuoli mahdollisista haasteista huolimatta.

Vanhemman osalta vuorovaikutus painottuu kielelliseen keskusteluun, ja siksi monet vuorovaikutuksen ei-kielelliset elementit voivat jäädä vähemmälle huomiolle. Vauvalle vuorovaikutuksen ei-kielelliset elementit, eleet, ilmeet, katseet, äänenpainot sekä -sävyt ovat kaikki tärkeitä. Vauva kokee toiset ihmiset kokonaisvaltaisemmin, objektiivisemmin ja tunnetasolla herkemmin kuin aikuiset. (Tamminen 2004, 51–52.) Vauvojen tapa aistia ja havainnoida on amodaalinen eli aistialoja ylittävä havainnointitapa. (mts. 24–25.) Vauva siis havainnoi maailmaa eri aistien välittämää informaatiota hyödyntämällä ja yhdistämällä. Näin ollen esimerkiksi vanhemman lempeä puheääni ja jännittynyt kosketus muodostavat ristiriidan. Eri aistihavainnot muodostavat vauvan mielessä kokonaisuuden. (Kalland ym. 1999, 52–53.)

6.2.1 Itku viestinnän välineenä

Itku on vauvan viestinnän tehokkain väline ensimmäisten kuukausien aikana (Nieminen 1991, 5; Nugent 2011). Mitä pidempään itku kestää sitä intensiivisemmäksi ja kimeämmäksi se muuttuu (Nugent 2011). Itku nostaa vauvan stressihormoni kortisolin tasoa, sydämen sykettä, kehonlämpötilaa sekä verenpainetta. Useilla vauvoilla esiintyy kahden viikon iästä eteenpäin selittämätöntä iltapainotteista itkuisuutta, jota kutsutaan koliikiksi (Brazelton 1995, 243). Lisääntyneellä itkuisuudella sinänsä ei ole löydetty olevan yhteyksiä vauvan kehitykseen eikä vuorovaikutukseen tai kiintymyssuhteeseen (Räihä 2003, 189).

Vauvan itku aiheuttaa vanhemmassa hälytysreaktion, jonka ansiosta vanhempi pyrkii toimimaan niin, että itku loppuisi (Räihä 2003, 189). Itkun sävy ja intensiteetti vaihtelee sen mukaan mitä vauva yrittää sillä saada viestittyä. Itkun lisäksi vauva käyttää erilaisia ilmeitä ja eleitä viestinsä vahvistajana. Itku onkin usein vasta viimesijainen ratkaisu, johon vauva päätyy, kun muut huomaamattomammat merkit ovat menneet vanhemmalta ohi. Itku ilmentääkin jo sen tasoista tyytymättömyyttä, josta vauva ei pysty enää itse itseään rauhoittamaan. (Nugent 2011.)

Itkua voi olla montaa erilaista. Brazelton (1995, 76) on jakanut itkua niiden sävyn perusteella. Vauvan itku voi kuulostaa läpituokevalta ja tuskaiselta, vaativalta ja itsepintaiselta, ikävystyneeltä, mutta tarkoituksettomalta tai rytmikkäältä, mutta ei sinnikkäältä. Hän toteaa vauvan voivan itkeä ainakin kuudesta eri syystä: nälästä, kivusta, koliikista, ikävystymisestä, epämukavuudesta tai vain purkaa ylikuormitustaan.

Itku on myös tärkeä kehityksen osatekijä. Hetty Van de Rijt ja Frans Plooij ovat tutkineet äitien ja vauvojen välistä vuorovaikutusta 35 vuoden ajan. Tutkimuksiansa aikana he löysivät vauvojen kehityksestä 10 herkkyysskautta, jotka ajoittuvat 20 ensimmäiselle elinkuukaudelle. Kunkin herkkyysskauden aikana tapahtuu kehitysloikka, jonka aikana vauvan hermosto kehittyy ja mahdollistaa uusien taitojen oppimisen. Uusien taitojen opettelun aikana vauvat ovat erityisen itkuisia, takertuvaisia ja kärtyisiä. Näinä hetkinä vauva kaipaa erityisen paljon

tukea, läheisyyttä ja ymmärrystä vanhemmiltaan, jotta maailman uudenlainen jäsentely alkaa tuntua luontevalta. Vauva voi tuntua tuona aikana erityisen vaikeahoitoiselta ja tyytymättömältä. Tutkijapari kuvaa tällaisia ajanjaksoja myrskyjaksoiksi. Vanhempien on tärkeä ymmärtää, että herkkyykskausien aiheuttama itkuisuus kuuluu normaaliin kehitykseen ja se menee ohi muutamien päivien tai viikkojen kuluessa. Kun lapsi hallitsee uuden taidon alkaa aurinkoinen jakso, jolloin vauva on taas oma itsensä. (Van de Rijt, H. & Plooi, F. 1992, 10–13.)

6.2.2 Nälkäviestintä alkaa huomaamatta

Ennen kuin vauva ilmoittaa nälästään itkulla, tapahtuu sarja asioita, jotka lähettävät signaalia vauvan nälästä. Vauvan nälkäviestintä koostuu pienistä ja helposti huomaamatta jäävistä vihjeistä. Ensimmäisiä merkkejä voi nähdä jo kun vauva on vielä unessa. Kevyen unen vaiheessa, kun vauva alkaa heräillä, hän alkaa käännellä päätään sivulle. Helpommin havaittavia merkkejä on vauvan suun aukominen ja kielellä huulien lipominen. Vauva voi avata suutaan suureksi ja näyttää haukkovan ilmaa. (Imetyksen tuki ry, [22.01.2019].) Vauva näyttää siis nälkäviesteillään, että etsii rintaa ja yrittää tavoittaa sitä.

Mikäli vauvan hienovaraisiin viesteihin ei reagoida, on vauvan turvauduttava itkuun saadakseen tarpeensa ymmärretyksi. Nälkäitku on rytmikästä ja hiljalleen voimistuvaa. Se sisältää pieniä taukoja, jotka antavat mahdollisuuden reagointiin. Lopulta nälkäitku muuttuu kipuitkuksi. (Nugent 2011.) Brazelton (1995, 72–73) muistuttaa, että syöttötilanteissa vauvan oma aktiivisuus on tärkeä huomioida.

6.2.3 Pahan olon ilmaisu

Vauvan itkuisten kasvojen voidaan helposti ymmärtää tarkoittavan, että vauvalla on epämukava olla. Stern (2002, 65) on tutkimuksissaan huomannut, että itku on viimeinen osanen sarjassa, joka ilmentää vauvan kokemaa pahaa oloa.

Ensimmäisenä vauvan ilme alkaa muuttua totisemmaksi. Pikkuhiljaa otsa menee ryppyyn, pienet kulmat kurtistuvat ja silmät painuvat osittain kiinni. Seuraavaksi

vauvan poskipäät kohoavat ja kasvojen väri muuttuu. Lopulta alahuuli kääntyy alas päin, alkaa väpättää ja alkaa ärtymystä ilmaiseva ääntely. Viimeisenä ääntely muuttuu itkuksi.

Kipuitku on nopeasti alkava terävä huuto tai kiljaisu. Sitä seuraa hetken hiljaisuus, joka voi johtua hengityskatkoksesta. Kipuitku on usein helpoiten tunnistettavissa sen läpätunkevan ja tuskaisen sävyn takia. (Brazelton 1995, 241; Nugent 2011).

6.2.4 Väsymyksen merkit

Vauvan väsymys alkaa näkyä vireystason muutoksena; aktiivisuus laskee ja katsekontakti vähenee. Vauvan katse voi jumiutua, jolloin vauva voi vaikuttaa tuijottavansa tyhjyyteen. Väsymyksen merkkejä ovat usein myös haukottelu ja silmien hierominen. Lopulta, mikäli aiemmat vihjeet ovat jääneet huomiotta, alkaa vauva lopulta itkeä väsymystään. (Nugent 2011.) Tällöin itku on rytmikkään kuuloista, mutta ei kovin vaativan kuuloista (Brazelton 1995, 76).

6.2.5 Vireystilan muutokset

Vauvan vireystilasta ja sen muutoksista puhuttaessa tarkoitetaan vaihteita, jotka kuvaavat vauvan valveilla tai unessa olemisen tasoa (Brazelton 1995, 75–76; Stern 2002, 84–85; Nugent 2011). Näitä tasoja kuvaavista termistä löytyy monenlaisia käännöksiä kuten esimerkiksi kiihtymystila ja tietoisuuden tasot. Opinnäytetyössä käytetään tästä termiä vireystila, koska se on kuvaavin suhteessa alkuperäislähteen käyttämään termiin. Vauvan vireystila voidaan jakaa kuuteen eri tasoon, jotka esitellään seuraavaksi.

Vireystilan ollessa alimmalla tasolla, vauva on unessa. Uni on tuolloin syvää eikä vauva reagoi kovin herkästi ulkoisiin ärsytyksiin. Vauvan hengitys on säännöllistä ja hidasta. Kasvot ja vartalo on rentoutunut ja aloillaan. Vauvan mahdolliset liikkeet syvän unen aikana ovat vähäisiä ja refleksinomaisia. (Brazelton 1995, 75.) Vireystilan seuraava taso on kevyt uni. Vauva on edelleen unessa, mutta uni on selkeästi kevyempää. Vauvan hengitys epäsäännöllistä ja pinnallisempaa kuin syvässä unessa. Vauva saattaa tehdä unissaan imemisliikettä ja kasvoilta voi

erottaa erilaisia ilmeitä kuten esimerkiksi hymyn. Vauva voi myös alkaa vääntelehtiä ja ääntelehtiä. Tästä tilasta vauva siirtyy joko takaisin syvään uneen tai valveille oloa kohti (mts. 75).

Puolittainen valvetila on unen ja valveillaolon raja. Puolittainen valvetila ei kestä kauaa, vaan siitä siirrytään melko nopeasti joko kevyeen uneen tai täyteen valvetilaan. Tässä tilassa vauva ikään kuin tasapainoileen unen rajamailla. Vauvan voi nähdä olevan selvästi uninen eikä tämä enää keskity ympäristöönsä vaan alkaa sulkeutua omaan maailmaansa. Tässä tilassa vauvan usein vaikea saada säädelyä vireystilaansa kumpaankaan suuntaan, ja voi olla, että vauva tarvitsee siinä vanhemman tukea. Vauva voi avalla ja sulkea silmiään muutaman kerran ennen kuin vaipuu uneen. (Brazelton 1995, 75; Nugent 2011) Täysi valvetila on optimaalinen hereillä olon tila. Vauva on täysin hereillä, tyytyväinen oloonsa ja havainnoi tarkkaavaisesti ympäristöään. Vauvan olemus on rauhallinen, keho rentoutunut ja hengitys säännöllistä. Vauva elehdintä ja ääntely on minimaalista ja hyväntuulista. Vauvan olemuksesta näkee kuinka vauva on vastaanottavainen erilaisille virikkeille. (Brazelton 1995, 75; Nugent 2011.)

Aktiivinen toimeliaisuuden tilassa vauva on hereillä, mutta ei ole enää niin rauhallinen kuin edellisessä tilassa. Vauva alkaa olla ylistimuloitunut. Tämä näyttäytyy levottomuutena ja ärtymyksenä. Keho jännittyy, kädet ja jalat liikkuvat rauhattomasti. Vauvan äänenkäyttö lisääntyy ja se alkaa olla sävyllään vaativaa. Viimeisenä tilana on itkun tila. Tässä tilassa vauva itkee eikä pysty enää omin keinoin kontrolloida vireystilaansa. (Brazelton 1995, 76; Nugent 2011.)

6.2.6 Itsesäätely ja lohduttautumiskeinot

Vuorovaikutuksen on edellä todettu olevan vauvan ja vanhemman välinen vuorovaikutustapahtuma. Vuorovaikutus alkaa aina jomman kumman osapuolen aloitteesta, mutta se myös päättyy. Vauva voi päättää tai katkaista vuorovaikutuksen esimerkiksi sulkemalla silmänsä, nukahtamalla, kääntämällä päänsä pois päin tai haukottelemalla. Vuorovaikutuksessa olemisen on vauvalle kovaa työtä ja omaa kuormitustaan säädelläkseen on vauvan välttämätöntä välillä vetäytyä hetkeksi. Edellä mainittuja voi pitää merkkeinä siitä, että vauva tarvitsee

tauon vuorovaikutuksesta. (Tamminen 2004, 48) Vauvan tarvetta päättää vuorovaikutus on kunnioitettava, jotta hän oppii viestinnän avulla säätelemään ulkopuolista maailmaa. Vauva tarvitsee kokemuksen siitä, että hänen toiminnoillaan on vaikutus (Stern 2002, 140–141).

6.3 Vauvan viestinnän tunnistamisen vaikeudet

Vauvan viestien tunnistaminen voi olla hankalaa vauvasta tai vanhemmasta johtuvista tekijöistä. Vauvan vamma tai sairaus voi tehdä tarpeiden ilmaisusta vaikeaa tai viestit voivat olla vaikeasti tulkittavia. (Korhonen & Sukula 2004, 22.) Viestien tulkintaa voi vaikeuttaa myös esimerkiksi vanhempien kokemattomuus tunnistaa niitä. Erityisesti esikoisten kohdalla kaikki on uutta ja ihmeellistä eikä vanhemmilla välttämättä ole aiempaa kokemusta vauvoista. Ulkopuolista apua vuorovaikutuksen ja myös kiintymyssuhteen kehittymiseksi voidaan tarvita myös, mikäli vanhemman henkinen tai fyysinen kuormitus on kohonnut. Esimerkiksi mielenterveyden ongelmat, väsymys tai päihteiden käyttö voivat häiritä vauvan viestien tunnistamista ja niihin vastaamista. (Korhonen ym. 2004, 23.)

6.4 Varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen tukeminen

Vauvan ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen rakentumista voidaan tukea monin tavoin. Keinoja tähän ovat muun muassa vauvan äänenä toimiminen sekä vanhemman toiminnan sanoittaminen. Vauvaperhetyöntekijä voi esimerkiksi todeta ääneen: Itken, koska minua väsyttää. Työntekijän puhuessa ensimmäisessä persoonassa kuin vauvan puolesta on viesti sävyltään pehmeämpi kuin esimerkiksi käsky laittaa vauva nukkumaan, kun tämä itkee väsymystään. Tavoitteena on vanhempi, joka herkistyy huomaamaan vauvansa tarpeita ja vastaa niihin johdonmukaisesti. (Kalland ym. 1999, 81–83.)

Kiintymyssuhdetta tukee myös vauvaperhetyöntekijän kannatteleva työote. Kun vanhemmalla on murheita, työntekijä on valmis myös kuulemaan ne, eikä pyri väistelemään negatiivisia asioita. Vanhemman kantamat ajatukset ja tunteet hyväksytään tosiksi ja niitä prosessoidaan yhdessä ymmärtäen. Työntekijä ei

mene mukaan vanhemman tunteisiin, mutta ei myöskään suhtaudu niihin kylmästi. (Kalland ym. 1999, 86.) Kannattelevan työtteen ansioista vanhempi tulee nähdäksi ja kuulluksi ja saa mallin itselleen siitä, kuinka toisen ihmisen kanssa ollaan vuorovaikutuksessa (Kuosmanen 2009, 64).

Vauvaperhetyössä olennaista on myös kannattelu kun vanhemmat joutuvat päästämään irti ajatuksissaan olleesta unelmavauvasta ja sopeutumaan todelliseen vauvaan (Kalland ym. 1999, 87). Vavan ymmärtämisen kannalta on tärkeää saada vanhemmat kohtaamaan todellinen vauvansa. Lastenlääkäri Berry Brazelton (1995, 57) kertoo puhuvansa usein vastasyntyneen vanhempien kanssa vauvasta, josta vanhemmat olivat raskausaikana haaveilleet. Hänen mukaansa vanhempien on tärkeää ymmärtää vauvan todelliset ominaisuudet, ja alkaa sopeutua siihen, ettei vauva välttämättä ole sellainen kuin haaveissa. Hän käyttää esimerkkinä perhettä, joka haaveili rauhallisesta ja lempeästä lapsesta, mutta todellisuudessa vauva oli nopeasti ja herkästi reagoiva. Tällaisessa tilanteessa perheellä on Brazeltonin mukaan kova sopeutustyö edessään. Hän mainitsee kuitenkin tiedostamisen helpottavan todellisuuteen sopeutumista.

7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

7.1 Toiminnallisen opinnäytetyön määritelmä

Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyy käytännön toteuttaminen eli produktio ja sen tutkimusviestinnän mukainen raportointi. Raportointi osuudesta käy ilmi mitä, miksi ja miten on tehty sekä oman oppimisen, opinnäytetyöprosessin sekä tuotoksen arviointi. Produktiolla puolestaan puhutellaan kohderyhmää, joka tässä tapauksessa on lastensuojelun perhetyöntekijät. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 65-65.)

Varsinaista tutkimusosiota toiminnallisessa opinnäytetyössä ei ole vaan sen sijaan opinnäytetyössä on tutkiva ja kehittävä ote. Tutkiva ote näkyy teoreettisen viitekehyksen perusteluna ja siten myös opinnäytetyöhön liittyvien valintojen ja ratkaisujen perusteluna. Tutkimus toiminnallisessa opinnäytetyössä on selvitys siitä, mitä aiheesta jo tiedetään, aikaisemmat tutkimukset ja tarpeelliset käsitteet. Toiminnallisen opinnäytetyön aineistonkeruu toteutuukin niin kutsuttuna kirjallisuuskatsauksena, joka muodostaa opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen. Aineiston keruussa olennaista on luotettavat, ajantasaiset ja opinnäytetyön kannalta olennaiset lähteet. (Vilkkä ym. 2003, 101.) Tutkimuksellisuus näkyy tässä opinnäytetyössä myös havainnoimalla saadun videomateriaalin kautta. Konkreettiset videoesimerkit tukevat teoriaa ja tuovat uskottavuutta koulutusmateriaalikonaisuuteen. Tutkivuus näkyy edellisten lisäksi myös pohtivana ja kriittisenäkin asioiden ja ilmiöiden tarkasteluna. (Vilkkä ym. 2003, 101–103)

7.2 Ideasta toteutukseen

Kuviossa 6 kuvataan opinnäytetyöprosessin kulkua. Kuviossa on pyritty laittamaan opinnäytetyön vaiheita järjestykseen, mutta todellisuudessa moni vaihe oli työn alla samaan aikaan. Prosessia onkin vaikea erotella erilliseksi vaiheiksi juuri niiden päällekkäisen työstämisen takia.

Kuvio 6. Opinnäytetyöprosessin kuvaus

Opinnäyteprosessi käynnistyi vauhdikkaasti keväällä 2018. Varhainen vuorovaikutus vauvan viestinnän näkökulmasta valikoitui opinnäytetyön aiheeksi oman kiinnostuksen, yritystoiminnan ja lisäkoulutusten kautta. Oman lapsen syntymästä saakka minulla on ollut valtava tiedonjano kaikkeen vauvoihin sekä vanhemmuuteen liittyvään, lähinnä asioiden helpottamisen näkökulmasta. Koin itse jääväni tuoreena äitinä vaille kunnollista ohjausta eikä kokemieni huolia tunnuttu ottavan todesta. Koska apua muun muassa lapsen uniongelmiin ei löytynyt, päädyin kouluttautumaan lasten unikonstultiksi. Sitten olen käynyt myös vauvahieronnan ohjaaja -kurssin sekä suorittanut The Wonder Weeks Academyn Infant Mental Health and Development -koulutuksen.

Sosionomiopintojen aikana minulle heräsi halua syventyä vauvojen viestinnän ihmeelliseen maailmaan entistä enemmän ja päästä varhaisen vuorovaikutuksen käsitteessä toisen osapuolen äänen jäljille. Opinnäytetyön sisältö tarkentui perhekuntoutuksessa tekemieni työvuorojen innoittamana. Siellä näin, kuinka tärkeä rooli työntekijällä on perheen vuorovaikutuksen tukemisessa ja ennen kaikkea vauvan viestinnän sanoittamisessa. Halusin tuottaa koulutusmateriaalin,

joka auttaisi perhetyöntekijöitä tekemään työtään entistä vaikuttavammin ja vauvalähtöisemmin. Tein ideani perusteella alustavan suunnitelman, jonka esittelin huhtikuun opinnäytetyönseminaarissa.

Kesän aikana perehdyin syvemmin aihepiiriin ja etsin laajasti monipuolisuutta kirjallisuutta opinnäytetyössä käytettäväksi. Opinnäytetyön pohjana käytin jo olemassa olevia tutkimuksia ja aineistoja, eikä opinnäytetyössä toteutettu mitään varsinaisia tutkimusta, kyselyitä tai haastatteluita.

Kiintymyssuhteeseen ja varhaiseen vuorovaikutukseen liittyviä lähteitä löytyi varsin paljon. Aineistot olivat monipuolisia ja tukevat sisällöllisesti toisiaan. Vauvan viestinnän tulkinnasta puolestaan löytyi hyvin vähän tietoa suomeksi. Useissa lähteissä tyydyttiin toteamaan vauvojen olevan syntymästään saakka alttiita vuorovaikuttamaan ja vuorovaikutuksen olevan monimuotoista jo ennen varsinaista sanallista kielenkehitystä. Syväällisemmän tiedon perässä päädyin englanninkielisten aineistojen pariin. Omat ammatilliset lisäkoulutukseni (Kim West 2019; The Wonder Weeks Academy 2018) auttoivat minua pääsemään asiantuntevien lähteiden jäljille.

Aineistoja valitessani keskityin lähdekriittisyyteen. Pysin tarkastelemaan eri vaihtoehtoja ja valitsemaan lähteistä mahdollisimman tuoreita ja ajankohtaisia versioita. Aineiston ikääkin merkittävämpään asemaan nousi kirjoittajan auktoriteetti ja tunnettuus. Paras lähde on Vilkan ja Airaksisen (2003, 72–73) mukaan tunnetun ja asiantuntijaksi tunnustetun henkilön tuore ja ajantasainen teos. Otin tietoisesti riskin valitessani joukkoon myös selkeästi vanhempia teoksia, mutta tiedän tunnettujen tutkijoiden teorioiden olevan edelleen ajantasaisia ja arvostettuja lähteitä. Esimerkiksi kiintymyssuhdeteoreetikkojen John Bowlbyn ja Mary Ainsworthin tutkimukset ja teoriat ovat yhä laajasti sovellettuja. Kun suuri osa aineistoista oli englannin kielellä, täytyi kiinnittää erityistä huomiota aineistojen suomentamiseen, jotta sisältö ei pääse muuttumaan.

Heinäkuussa löytyi opinnäytetyöprosessista kiinnostunut perhe, joiden vauvaa tarkoitukseni oli havainnoida teoriaa tukeviin videoihin. Aloin valmistella tuotos osuutta, jotta havainnoinnin koettaessa minulla olisi selkeä näkemys siitä, mitä videoille olisi hyvä saada. Havainnoinnin haasteeksi muodostui yhteisen

aikataulun sopiminen ja loppujen lopuksi perheen vauva ehti kasvaa yli opinnäytetyön tiukasta ikärajauksesta.

Havainnointivaiheen kariuduttua keskityin hiljalleen kirjoittamaan teoriaosuutta ja otin yhteyttä muutamaan oman alueeni perhetyötä ja -kuntoutusta tarjoavaan yritykseen. Tiedustelin mahdollisuudesta tulla pitämään koulutusta heidän yrityksiensä osana opinnäytetyöprosessia. Lopulta ohjauskeskusteluissa päädyttiin kuitenkin rajaamaan koulutuksen pitäminen pois varsinaisesta opinnäytetyöstä, ettei työ luisu liian laajaksi yhdelle ihmiselle. Esittelin opinnäytetyön teoriaosuuden syyskuun seminaarissa ja samaan aikaan työstin koulutusmateriaalin visuaalista ilmettä.

7.3 Havainnoinnista tukea teorianäytölle

Syyskuun lopulla löytyi uusi innokas perhe mukaan prosessiin. Perhe ei ollut itselleni tuttu entuudestaan vaan löysimme toisemme yhteisen ystävän kautta. Perheen kanssa käytiin läpi opinnäytetyön sisältöä ja käyttötarkoituksia. Hyvän tieteellisen tavan mukaan tehtiin sopimus, jossa sovittiin tutkimusaineiston käytöstä (Vilkkä 2006, 56–57). Vierailin perheen luona kaksi kertaa, 17.10.2018 ja 13.11.2018, vauvan ollessa ensimmäisellä käynnillä noin kuukauden ikäinen ja toisella käynnillä lähes kahden kuukauden ikäinen. Vietin paikan päällä kummallakin käynnillä keskimäärin 3 tuntia kerrallaan ja tuona aikana havainnoin ja kuvasin autenttisia tilanteita perheen arjessa. Pyrin kuvatessani rajaamaan kuvakulman niin, että vauva on pääosassa.

Ennen ensimmäistä käyntiäni perheen luona perehdyin havainnoinnin teoriaan. Havainnointia voidaan toteuttaa erilaisilla havainnointitavoilla, riippuen esimerkiksi siitä, millä tavoin tutkija on itse mukana tutkittavassa prosessissa (Vilkkä 2016, 42). Omaa havainnointitapaani kuvasi parhaiten osallistuva havainnointi, tarkemmin kohdistettu havainnointi. Havainnointi oli aina ennalta suunniteltua, vaikka se ei varsinaisesti vaatinut mitään osapuolelta valmisteluja. Havainnointi toteutettiin havainnoitavan eli tässä tapauksessa vauvan ehdoilla. Havainnointia ohjasi opinnäytetyöhön valikoitunut viitekehys (Vilkkä 2006, 44). Vilkkä (2006, 11) toteaa, ettei täysin puhdasta havainnointia ole olemassakaan,

vaan tutkijan valitsema näkökulma ohjaa aina havainnointia. Hänen mukaansa ongelmallista on myös havainnoinnin kirjoittaminen tekstiksi, koska teksti ei koskaan vastaa alkuperäistä tilannetta.

Kummallakin kuvauskerralla paikalla olivat sekä vauva että äiti. Ohjeistin äitiä toimimaan täysin normaalisti sen kummemmin minusta välittämättä. Kuvaushetkiin mahtui niin vauvan hereillä oloa kuin nukkumistakin. Hetket sisälsivät tavallisia vauvan hoivaamistilanteita kuten imetystä, vaipan vaihtoa, leikkimistä ja nukuttamista. Vaikka havainnoin vauvan viestinnän osuutta oli tärkeä huomata, että vauvan ja äidin välinen vuorovaikutus oli toimivaa. Schulman (2003, 41–43) kertoo, että vauva havainnoinnin kautta on täysiaikaisten, oletetusti terveiden ja toivottujen normaalia kehityksen kirjoa. Kun ensin opitaan ymmärtämään, mikä on normaalia, voidaan myöhemmin havaita myös poikkeavuuksia, jotka asettavat riskin kasvulle ja kehitykselle.

Koin haasteelliseksi pysyä pelkässä havainnoijan roolissa ja olla vuorovaikuttamatta. Vauvan rauhallista ja tyytyväistä oleskelua kuvatessani huomasin selkeästi vaikuttavani tiedostamattani havainnoitavaan pienokaiseen omilla eleilläni. Vauvan alkaessa hymyillä, hymyilin minäkin ennen kuin huomasinkaan. Tietyllä tapaa puhdas havainnointi ei siis onnistunut, kun en pystynyt olemaan riittävän huomaamaton ja olemaan vastaamatta vauvan viesteihin. Vilkan (2006, 56–57) mukaan havainnoija vaikuttaakin aina jollain tavalla tutkittavien elämään, eivätkä havainnointitilanteet ole täysin autenttisia. Todettakoon myös, että videoiden tarkoitus koulutusmateriaalissa on ainoastaan tukea olemassa olevaa teoriatietoa, eikä täyttää laadullisen tutkimuksen kriteeristöä. Olisi myös vastoin omia arvojani ja koko opinnäytetyöni tarkoitusta, mikäli vauva jätettäisiin kuvauksien ajaksi huomiotta. Onkin helppo yhtyä Tammisen (2004, 48) toteamukseen siitä, että vauvat herättävät aikuisessa aina jonkinlaisen reaktion.

Schulman (2003, 71) puhuu havainnoijan sopivasta etäisyydestä suhteessa havainnoitaviin. Hänen mukaansa havainnoijan olisi hyvä olla riittävän etäällä ja neutraali suhteessa kuvattaviin, jotta ammatillisuus säilyy. Samassa hän kuvaa, että havainnoijan olisi kuitenkin hyvä olla ajatusmaailmallisesti riittävän lähellä havainnoitavia, jotta luonnollinen oleminen havainnoitavien kanssa mahdollistuu.

Koen, että etäisyys muotoutui havainnointikerroilla kuin itsestään sopivaksi. Aluksi pyrin olemaan selkeästi etäämmällä ja hiljainen tarkkailija, mutta ajan kuluessa oleminen muuttui luonnollisemmaksi. Schulman (2003, 71) huomauttaa, että vaikka havainnointia suorittaessa on hyvä pitää pääasiallinen tehtävä mielessä, on kuitenkin toimittava suhteessa tilanteeseen luonnollisesti. Tämä näkyi omalla kohdalla esimerkiksi siten, että äidin puhelimen soidessa kesken vauvan päiväunille pukemisen, tarjouduin laittamaan vauvalle hanskat käteen, jotta pieni ei ehdi tuskastua.

7.4 Teorian ja havainnoinnin kokoaminen koulutusmateriaaliksi

Opinnäytetyön tuotos eli koulutusmateriaalin sisältö jäi tarkoituksella hieman raportointiosuutta suppeammaksi. Sisältöä valikoitaessa otettiin huomioon kohderyhmä, joka koostuu ammattilaisista. Perhetyöntekijöillä voidaan olettaa olevan hallussa varhaisen vuorovaikutuksen sekä kiintymyssuhteen perusteet eikä niitä näin ollen sisällytetty tuotokseen samassa laajuudessa, kuin niitä teoriaosuudessa käsiteltiin. Pääasiassa koulutusmateriaalissa oli siis vauvan viestintä. Vauvan viestintää päädyttiin kuvaamaan itkua ja sen merkitykset, nälkäviestintää, eri vireystiloja sekä vauvan itsesäätelykykyä ja lohduttautuminen. Nämä asiat esitettiin kirjallisuuskatsauksen kautta saadun teorian tiedon valossa, mutta myös videoiduin esimerkein.

Pidin tärkeänä koulutusmateriaalin visuaalista ilmettä. Halusin sen huokuvan herkkyttä kuten sen pääosassa olevat vauvat. Samaan aikaan sen täytyi välittää asiantunteva ja vahva viesti kaikkein hauraimpien puolesta. Yritin lukuisia kertoja saada värimaailmasta ja asetelusta mieleiseni siinä onnistumatta. Lopulta päädyin käyttämään Creative Marketista hankkimaani valmista PowerPoint -teemaa, jonka muokkasin omaan käyttööni sopivaksi. Halusin pitää tuotoksen visuaalisen ilmeen mahdollisimman selkeänä ja yhtenäisenä, jonka valmiin teemaan käyttö mahdollisti. Valitsin tehosteväriksi vaalean roosan ja tekstiväreinä käytin valkoista ja mustaa riippuen taustan väristä, jolle teksti sijoittui.

Kahdesti perheen luona vieraillessani sain koottua laajan, yhteensä 263 videota, kuvaa ja ääniraitaa sisältävän aineiston. Kävin koko aineiston läpi ja valitsin tuotokseen sopivimmat kuvat, videot ja ääniraidat niitä teoriaosuuten peilaten. Editoin videoita ja muokkasin tuotokseeni valitsemiani materiaaleja vielä niin, että ne kuvasivat kukin asiaa, johon ne oli valittu eikä videoissa ollut mitään ylimääräistä. Editointi oli pääasiassa videoiden leikkausta ja kuvakoon sääntämistä. Kuvia puolestaan rajasin ja muokkasin muun muassa mustavalkoiseksi. Aineiston analysointi ja editointi oli yllättävän aikaavievää.

Itse hankkimieni materiaalien lisäksi päädyin käyttämään koulutusmateriaalissa myös muutamia kuvia Unplash -kuvapankista sekä yksityiskokoelmista. Koulutusmateriaalin loppuun tein erillisen osion, jonne merkitsin lainaamieni kuvien lähdetiedot ja omistukset.

8 PROSESSIN ARVIOINTI JA POHDINTA

8.1 Pohdintaa opinnäytetyön vaiheista

Opinnäytetyöprosessi oli kaikessa monimutkaisuudessaan työläämpi kuin olin alun perin arvioinut. Opinnäytetyön monet eri vaiheet kuten raportointiosuus, vauvan havainnointi käytännössä, koulutusmateriaalin suunnittelu ja kokoaminen tekivät opinnäytetyöstä laajan ja vaikeahkon suunnitella etukäteen. Omat haasteensa toivat samanaikaiset teoriaopinnot sekä työssäkäynti. Olen tyytyväinen päätökseen rajata koulutuksen toteuttaminen opinnäytetyön ulkopuolelle, vaikka se aluksi tuntuikin harmittavalta. Uskon, että opinnäytetyö olisi venynyt liian laajaksi, mikäli mukana olisi ollut myös koulutustilaisuuden suunnittelu ja toteutus sekä näiden raportoiminen.

Lähdeaineiston kerääminen ja sen läpikäyminen oli työlästä ja aikaa vievää. Haasteelliseksi aineistojen läpikäynnin teki erityisesti tiedon paljous ja osittain limittäytyvät termit ja käsitteet. Teoriaosuutta oli vaikea jäsenellä erillisiksi alaluvuiksi, kun koko vauvan sisäisen maailman rakentuminen koostuu palasista, jotka vaativat kaikki toinen toistaan. Toisaalta taas oli hienoa, että asiantuntevaa tietoa oli saatavilla paljon niin urauurtavilta tutkijoilta vuosikymmenien takaa kuin myös uusista lähteistä lähiajoilta. On helppo todeta, että aineistot tukevat toisiaan ja mikä tiedettiin vuosikymmeniä sitten, pätee monelta osin myös tänä päivänä. Tulevaisuuden haasteena onkin se, miten tietämys lapsen ensimmäisien vuosien tärkeydestä saadaan valjastettua entistä paremmin käyttöön ja pystytään aikaansaamaan sillä selkeää vaikuttavuutta niin ammattilaisten työhön kuin perheiden jaksamiseenkin.

Opinnäytetyön raportoinnin kannalta vaikeutta tuotti työn kannalta olennaisten termien määrittely. Lähdemateriaalissa englanninkielisiä termejä oli käännetty monin eri tavoin, mikä hankaloitti paitsi omaa prosessointia, mutta myös aluksi omaa kirjoitusta, kun huomasin käyttäväni termejä paikoitellen hieman ristiin. Työn loppuvaiheilla suoritin kuitenkin selkeän määrittelyn termeille, jotka olin kokenut haasteelliseksi itsekkin jäsenellä. Sijoitin ne kunkin omaan paikkaansa, määrittelyä kaipaavan termin sisältävän luvun alkuun selkeyttämään

kokonaisuutta. Päädyin käyttämään alussa mainitsemiani termejä, koska ne kuvasivat parhaiten alkuperäisten lähteiden käyttämien termien sanomaa. Osassa lähdemateriaaleista vuorovaikutusta ja kiintymyssuhdetta on jäsennelly nimenomaan vauvan ja äidin välisen suhteen kautta. Työssäni tarkastellaan vauvan roolia viestijänä eikä vauvan ja hoitajan välistä viestintää, joten päädyin käyttämään laajempaa termiä vanhempi. On yleisesti tiedossa, että vauva pystyy muodostamaan useita kiintymyssuhteita ja on vauvan kehityksen kannalta välttämätöntä olla vuorovaikutuksessa toisesta osapuolesta riippumatta. Näin ollen katsoin, ettei toisen osapuolen tarkka määrittely ole olennaista.

Haastavuutta tuotti omalta osaltaan myös oma tarkka ennakoajatus siitä, minkälaisen koulutusmateriaalin halusin tuottaa. Näin tuotoksen tietynlaisena mielessäni, mutta tuntui, että oma osaamiseni ei riitä niin laadukkaan tuotoksen toteuttamiseen kuin olin kaavaillut. Jälkeenpäin mieleeni hiipi ajatus, että tästä olisi voinut saada opinnäytetyön kahdelle. Koen kuitenkin, että olen olosuhteiden pakosta saanut valtavasti harjoitusta myös erilaisten ohjelmien käytöstä, joten puurtaminen ei ole mennyt hukkaan.

Vauvan havainnointi ja videoiminen oli mielenkiintoista, mutta myös hankalaa. Tiesin teoriassa, minkälaista viestintää vauvaa havainnoidessa etsin ja ikäväkseni huomasin sen kuvaushetkellä ohjaavan ajatuksiani ja sitä kautta myös havainnointiani. Tuntui, että mielessäni pyörivät teoriassa läpikäymäni asiat, joita odotin vauvan oppikirjamaisesti tuottavan toinen toisensa jälkeen. Odotin ehkä mielessäni jonkin tietyn tarpeen ilmaisemista ja vauva luonnollisesti ilmaisi viestejään omista lähtökohdistaan. Kun viestintä ei tapahtunut minun odottamassani järjestyksessä, tunsin osan viestinnästä menevän tilanteessa itseltäni ohi ja muistan miettineeni, sainkohan videoitua lainkaan asioita, joiden teoreettiselle näkemykselle hain tukea. Myöhemmin videopätkiä katsellessani huomasin niihin kätkeytyvän paljon enemmän vauvan vuorovaikuttamista, kuin olin osannut odottaa. Olen tyytyväinen, että päädyin nimenomaan kuvaamaan vauvan viestintää sen näkyväksi tekemisen toivossa eikä havainnointi jäänyt vain muistini varaan.

Tietoa oli aivan valtavasti ja sen rajaaminen tuntui vaikealta. Jokaisesta läpikäymästäni aineistosta löytyi jokin uusi asia, josta päädyin hakemaan lisää

tietoa. Tuntui, että olisin voinut jatkaa työtä loputtomasti. Lopulta tiedostin, ettei työ tulisi osaltani koskaan päättymään vaan se kulkee aina mukana. Työ kasvaa ja kehittyy eikä sen tarvitse olla täydellinen, valmis tässä hetkessä. Ehkä tutkin asiaa joskus myöhemmin lisää tai ehkä en, mutta tiedän ainakin, että jokainen tästä eteenpäin kohtaamani vauva tuo minulle oppia lisää.

Perehtyessäni opinnäytetyöhön liittyviin aineistoihin aloin pohtimaan kokoamani koulutusmateriaalin mahdollisesti mukanaan tuomia hyötyjä, mutta myös mahdollisia haittoja. Mietin paljon sitä vaikuttaako koulutusmateriaalini toivotulla tavalla ja onko sen viesti halutun lainen. Koulutusmateriaalin vaarana on se, ettei vauvan yksilöllisiä ominaisuuksia oteta huomioon ja päädytään havainnoimaan vain esimerkkien kaltaisia tapoja viestiä. Koulutusmateriaalia ei kuitenkaan ole suunniteltu käytettäväksi yksinään sellaisenaan vaan se on ajateltu esitettäväksi koulutustilaisuudessa, jossa sen välittämää viestiä voidaan selittää sanoin.

8.2 Kehitysideat

Omasta loputtomasta kriittisyydestäni huolimatta olen kaiken kaikkiaan tyytyväinen opinnäytetyöhön ja sen tuotoksena syntyneeseen koulutusmateriaaliin. Koen, että visuaalinen ilme ja sisältö vastaavat niille asettamiani tavoitteita. Toiveissa kuitenkin siintää jo materiaalin jatkojalostaminen ja parantelu kuvien ja videoiden osalta. Tavoitteena olisi saada entistä laadukkaampia kuvia sekä videoita ja korvata muutamat kuvapankista lainatut kuvat omilla kuvilla. Myös opinnäytetyöstä uupumaan jäänyt koulutuksen pitäminen olisi hienoa päästä toteuttamaan.

Vaikka koulutusmateriaali on opinnäytetyössä suunnattu lastensuojelun perhetyöntekijöille, voisi sen kohdistaa myös muille vauvojen kanssa työskenteleville henkilöille. Uskon, että työn voisi osoittaa suoraan myös esimerkiksi esikoistaan odottaville vanhemmille. Niin kuin edellä on jo todettu, vauvan viestinnän ymmärtäminen on vaikeaa varsinkin esikoisen kohdalla, ja uskon, että useimmat hyötyisivät koulutusmateriaalin tarjoamasta tiedosta uuden elämäntilanteen edessä.

8.3 Yhteenveto

Hetkistä havainnoimani perheen kanssa jäi valtava tiedonjano. Kiinnostukseni heräsi myös molemmin puolisen varhaisen vuorovaikutuksen tutkimiseen ja havainnointiin. Sain myös entisestään vahvistusta sille, että haluan oman työni kautta olla jollain tavoin tukemassa perheitä näiden vanhemmuuden haastavien ja hauraiden ensiaskelten parissa.

Kiintymyssuhteen sekä varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen voi todeta olevan avain asemassa auttaessa perheitä selviytymään arjessa. On syytä korostaa näiden kahden asian merkityksellisyyttä osana vauvan suotuisaa kasvua ja kehitystä. Varhainen vuorovaikutus näkyy kaikessa toiminnassa läpi elämän. Lapsella on mahdollisuus kasvaa itsenäiseksi ja osaavaksi aikuiseksi turvallisen kiintymyssuhteen ja ihmisten vuorovaikutuksen kautta. Kaikkeen tähän varhainen vuorovaikutus tarjoaa harjoitusta ja mallipohjaa. Jo ensimmäisinä vuosina vanhempi on opettanut lapselle tunteiden tunnistamista, säätelyä ja toiminnanohjausta arjen hoivatilanteiden kautta. Siksi varhaisen vuorovaikutuksen ja turvallinen kiintymyssuhteen katsotaan olevan tasapainoisen mielenterveyden perusta lapsen kasvaessa aikuiseksi. Ihanne tapauksessa lapsi pärjää hyvin sosiaalisissa tilanteissa ja osaa toimia niin yksin kuin ryhmässä. Hän osaa ilmaista tunteensa ja käsitellä niitä. Hän hallitsee tunteensa ja ilmaisee niitä iälleen sopivalla tavalla. Hänellä on hyvä itsetunto ja rohkeutta kokeilla uutta. Varhaisen vuorovaikutuksen on todettu vaikuttavan positiivisesti kognitiivisiin taitoihin ja moraalien kehitykseen. Vanhempana tällainen ihminen on todennäköisemmin omaan lapseensa kiinnittyvä rakastava, tasapainoinen ja turvallinen aikuinen.

Varhaisella tuella ja oikeanlaisella kohdennetulla ammattillisella avulla perheiden elämään voidaan vaikuttaa merkittävästi. Tässä vaikuttamistyössä vauvaperhetyöntekijät ovat suuressa roolissa. Tarjoamalla perheiden kanssa työtä tekeville ammattillista lisäkoulutusta voidaan syventää ammattiosaamista entisestään ja saada sitä kautta tulevaisuudessa hillittyä alati kasvavaa lastensuojelun korjaavan työn tarvetta. Koulutusmateriaalini uskon ennen kaikkea tarjoavan ymmärrystä vauvojen monimuotoisista tavoista viestiä heti synnyttyään ja vauvojen aktiivisesta roolista vuorovaikutuksessa.

LÄHTEET

- Bardy, M., Öhman, K. 2007. Vaativa vauvaperhetyö: Kirjallisuuskatsaus kansainvälisestä tutkimuksesta. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Stakes. [Viitattu]. Saatavana: <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T13-2007-VERKKO.pdf>
- Bick, E., Briggs, A. 2002. Surviving Space: Papers on Infant Observation. [Verkkokirja]. Karnac Books. [Viitattu 5.2.2019]. Saatavana ProQuest Ebook Central -palvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Brazelton, B. 1973. The Neonatal Behavioral Assessment Scale. Spastics International Medical Publications.
- Brazelton, B. 1995. Lapsen kehitys vauvasta kouluikään: Käännekohtia. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava 1995.
- Brazelton, T., Gramer, B. 1991. The earliest relationship: Parents, infants and the drama of early attachment. [Verkkokirja]. London: Karnac Books [Viitattu 7.2.2019]. Saatavana ProQuest Ebook Central -palvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Broberg, A., Almqvist, K., Tjus, T. 2005. Kliininen lapsipsykologia. Helsinki: Edita.
- Gerhardt, S. 2007. Rakkaus ratkaisee. Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys aivojen kehittymiselle. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset: selvitys Lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Helsinki: Stakes.
- Hyrck, R. 2006. Ohut- ja paksunahkainen narsisti. [Verkkoartikkeli]. Psykoterapia-lehti. [Viitattu 6.2.2019]. Saatavana: <http://www.psykoterapia-lehti.fi/tekstit/hyrck106.htm>
- Imetyksen tuki ry. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 23.01.2019]. Saatavana: <https://imetys.fi/tietoa-imetyksen-avuksi/vauvan-viestinta-rinnalla/>
- Isosävi, S., Lundén, M. 2013. Vanhemman ja vauvan vuorovaikutuksellinen yhteissäätely. Tieteellinen artikkeli Psykologia 48 (05-06). Psykologia. - Helsinki : Suomen psykologinen seura. - 48 (2013): 5-6, 371-382. Saatavana Elektra palvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Kalland, M., Maliniemi-Piispanen, S. 1999. Vauvan kiikku: kuvaus kokeilevasta vauvaperhetyöstä. Helsinki: Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö Edita.

- Kim West The Sleep Lady, 2019. Gentle Sleep Coach training program [Verkkosivu]. [Viitattu 13.1.2019]. Saatavana: <http://gentlesleepcoach.com/program-overview/>
- Kivijärvi, M. 2003. Äidin sensitiivisyys varhaisessa vuorovaikutuksessa. Teoksessa P. Niemelä, P. Siltala & T. Tamminen. (toim) Äidin ja lapsen varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY
- Korhonen, A., Sukula, S. 2004. Vauvaperhetyö. Jyväskylä: Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö PS-Kustannus.
- Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2014. Lastensuojelu 2014. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 28.12.2018]. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Tilastoraportti 25/2015. Saatavana: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129537/Tr25_15.pdf?sequence=4
- Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2015. Lastensuojelu 2015. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 28.12.2018]. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Tilastoraportti 20/2016. Saatavana: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131625/Tr20_16.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2016. Lastensuojelu 2016. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 28.12.2018]. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Tilastoraportti 43/2017 Saatavana: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135628/Tr43_17_LASU.pdf?sequence=3
- Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2017. Lastensuojelu 2017. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 28.12.2018]. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Tilastoraportti 17/2018. Saatavana: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136409/Tr17_18_LASU.pdf?sequence=5
- Kuosmanen S., 2012. Vaativaa vauvaperhetyötä raskausaikana. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Stakes. Työpapereita 13/2007. [Viitattu 9.2.2019] Saatavana: https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/vaativaa_vauvaperhetyota_odotusaika
- Kuosmanen, S. 2009. Vauvan ääntä etsimässä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki
- L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki

- Lehtonen, J. 2007. Asiantuntemuksen kasvu varhaisen vuorovaikutuksen ja vauvahavainnoinnin maailmassa. Helsingin yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Pro gradu -työ. [Viitattu 20.01.2019]. Saatavana: http://sosiaalitaito.fi/ep/tiedostot/Gradu_14_8_2006.pdf.pdf
- Lyytinen, H., Eklund, K. & Laakso, M-L. 2006. Varhainen kognitio, temperamentti ja vuorovaikutus. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korkiakangas, & H. Lyytinen. (toim.) 2008. Näkökulmia kehityspsykologiaan.kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY, 58-59, 61.
- Mäkeläinen, P. 2003. Kohti vaikuttavaa ja jäsentynyttä työtettä. [Verkojulkaisu]. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. [Viitattu 20.12.2018]. Saatavana: <https://docplayer.fi/5305754-Kohti-lastensuojelun-vaikuttavaa-ja-jasentynyttä-tyootetta.html>
- Nieminen, P. 1991. Äidin ja lapsen kommunikaatio ja lapsen kielen omaksumien. Tampereen yliopisto. Publications of the University of Tampere. Dissertations in Psychology. Väitösk.
- Nugent, K., Brazelton, B. 2011. Neonatal Behavioral Assessment Scale. [Verkkokirja]. Mac Keith Press. [Viitattu 03.01.2019]. Saatavana ProQuest Ebook Central -palvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Nugent, Kevin. 2011. Your Baby Is Speaking to You: A Visual Guide to the Amazing Behaviors of Your Newborn and Growing Baby. Houghton Mifflin Harcourt. Kindle Edition.
- Rijt, Hetty van de, Plooi, Frans X. 2015. Ihmeelliset viikot: näin stimuloit lapsen henkistä kehitystä 20 ensimmäisen elinkuukauden aikana, ja käännät 10 ennalta-arvattavaa, mahtavaa ja kättäisää vaihetta maagiseksi kehityksen loikiksi. Tanska: Human publishing.
- Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Helsinki: Finn Lectura
- Räihä, H. 2003. Itkuinen vauva. Teoksessa P. Niemelä, P. Siltala & T. Tamminen. (toim) Äidin ja lapsen varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY.
- Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäkeinen perhetyö. Helsinki: WSOY.
- Salo, S. & Mäkelä, J. 2006. MIM- vuorovaikutushavainnoinnin käsikirja. Helsinki: Psykologien Kustannus Oy.
- Schulman, M. 2002. Vauvahavainnointi: oppia observoimalla. Helsinki: Therapie-säätiö.
- Silvén, M. 2010. Varhaiset ihmissuhteet: Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

- Sinkkonen, J. 2003. Kiintymyssuhteen syntyminen ja sen häiriöt. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P., Tamminen, T. (toim) Äidin ja lapsen varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY
- Stern, D. 2002. The First Relationship. [Verkkokirja]. Harvard University Press. [Viitattu 03.2.2019]. Saatavana ProQuest Ebook Central -palvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Tamminen, T. 2004. Olipa kerran lapsuus. Helsinki: WSOY Oy.
- The Wonder Weeks Academy, 2018. Infant Mental Health training program. [Verkkosivu] [Viitattu 13.1.2019]. Saatavana: <https://www.thewonderweekacademy.com/course/wonder-weeks-professional-course/>
- Tieto & Trendit, 2018. Lastensuojelun painopiste on kriiseissä, ei niiden ehkäisemisessä. [Verkkojulkaisu] [Viitattu 28.12.2018] Saatavana: <http://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2018/lastensuojelun-painopiste-on-kriiseissa-ei-niiden-ehkaisemisessa-1/>
- Tronick, E., Als, H., Adamson, L., Wise, S., Brazelton, B. 1978. The Infant's Response to Entrapment between Contradictory Messages in Face-to-Face Interaction [Verkkojulkaisu]. American Academy of Child Psychiatry. [Viitattu pp.kk.vvvv]. Saatavana: [https://www.jaacap.org/article/S0002-7138\(09\)62273-1/pdf](https://www.jaacap.org/article/S0002-7138(09)62273-1/pdf)
- Törrönen, H. 1998. Ehjänä perille: kokemuksia lastensuojelun vauvatyön kehittämisestä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Vilkka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.
- Vilkka, H., Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Vuori, J., Nätkin, R. (toim.) 2007. Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino.
- Vänskä, K., Laitinen-Väänänen, S., Kettunen, T. & Mäkelä, J. 2014. Onnistuuko ohjaus? Porvoo: Bookwell Oy. Helsinki: Edita.